

De economische en militaire beteekenis van het kanaalplan van de Kanaalvereeniging „de Geldersche Vallei”,

DOOR

P. W. SCHARROO,

Kapitein der Genie, Leeraar aan de Hoogere Krijgsschool.

INLEIDING.

Nauwelijks hebben de beide Kamers der Staten-Generaal het besluit genomen, om over te gaan tot de afsluiting en de gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee, of opnieuw wordt de aandacht gevraagd voor andere werken van groote, ecónomische beteekenis. Meer en meer begint ons volk in te zien, dat de wederopbouw van het economisch fundament van de maatschappelijke samenleving na den grooten en bloedigen Volkerenoorlog, aanleiding zal geven tot een zwaren, internationalen, economischen strijd, waaraan ook Nederland zal moeten deelnemen. Een strijd zóó belangrijk, dat wij reeds nu ons geheele willen en kunnen zullen moeten gebruiken, om op het juiste oogenblik gereed te zijn.

Inzetten van de geheele volkskracht, geleid in één vaste richting, is daarvoor noodig. Particulier initiatief en ondernemingsgeest, opgevoerd tot de uiterste prestatie, moeten werkzaam zijn voor de belangen van het geheel. Maar al te veel treedt, vooral ook bij het tot stand brengen van groote werken, in ons land naar voren eene neiging tot individualisme, tot het bevorderen van locale belangen ten koste van het geheel. Eene strooming, welke zoo duidelijk werd geschetst door Dr. Pierson in eene vergelijking tusschen Nederlanders en Duitschers 1) en die, naast eene zekere langzaamheid, reeds meermalen belemmerend werkte op het tot stand komen van goed georganiseerden, breed gedachten arbeid. Ons volk zoekt maar al te veel naar hetgeen verdeelt, te weinig naar hetgeen vereenigt! Moge de voorbereiding van Nederland tot den grooten, economischen strijd geleid worden door een gevoel van gemeenschap, door het vaste bewustzijn, dat vóór alles elk Nederlander deel uitmaakt van één groot geheel. Dán zal in de komende, economische worsteling niet meer van ons worden gezegd, wat een Franschman eens opmerkte: „Les Hollandais font de grandes choses mais sans grandeur.”

In deze economische worsteling zal vooral ook de gunstige, geographische ligging van onze zeehavens een factor van groot belang blijken

1) Zie Dr. A. Pierson. „Herinneringen uit Pruissens Geschiedenis.

te zijn. Begrijpelijk is dus, dat zich steeds meer een streven openbaart, om deze zeehavens zoodanig te ontwikkelen en te verbeteren, dat zij ook in de toekomst kernpunten voor het wereldverkeer ter zee kunnen blijven.

Deze overweging heeft o. m. aanleiding gegeven tot de plannen voor het verbeteren van de verbinding van Amsterdam met de zee. Bij de Wet van 2 Januari 1917 (Staatsblad No. 3) werden de vereischte fondsen toegestaan, om de sluizen te IJmuiden te verbeteren, terwijl, door de verbreding en de verdieping van het ongeveer 40 jaren geleden ge-graven Noordzeekanaal, de Regeering wil zorg dragen, dat Amsterdam hare plaats als wereldhaven zal kunnen behouden.

Dit zal echter slechts mogelijk zijn, wanneer de verbetering van het Noordzeekanaal samengaat met het maken van eene betere en snellere verbinding met den Rijn, om aldus te kunnen voorzien in een uitgebreid transitoverkeer, dat na dezen oorlog nog in aanzienlijke mate zal toenemen, zoodat voor tal van groote stoomvaartmaatschappijen de verbetering van de verbinding van Amsterdam met den Rijn als eene levensvraag is te beschouwen.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat deze belangrijke aangelegenheid thans veler aandacht heeft en reeds tal van oplossingen hiervoor zijn gegeven. Deze oplossingen zullen hierna kort worden vermeld. In het bijzonder zal daarbij worden besproken het kanaalplan van de Kanaal-vereeninging „de Geldersche Vallei”, dat ook uit een militair oogpunt groote beteekenis heeft.

Met dit kanaalplan wordt een tweeledig doel beoogd, n.l.:

- 1°. Het tot stand brengen van eene goede scheepvaartverbinding tusschen Amsterdam en den Rijn, en
- 2°. het verbeteren van de afwatering van de Geldersche vallei.

Vooraf ook door den invloed, welken de afsluiting en de gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee hierop zullen uitoefenen 1), zal in de toekomst de versterkte Geldersche vallei naar alle waarschijnlijkheid eene belangrijke plaats innemen in het stelsel onzer landsverdediging. Met het oog hierop verdienen dus alle economische en waterstaatkundige verbeteringen van eene dergelijke landstreek van militaire zijde alle aandacht.

Dit laatste geldt trouwens voor alle werken van economische en waterstaatkundige beteekenis, in welk deel van het land ook aangelegd. De tijd is voorbij, dat de landsverdediging beperkt kon worden tot de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, of enger nog tot de Stelling van Amsterdam. De ervaringen van den laatsten oorlog wijzen er op, dat, vooral voor een klein land, eene mobiele, elastische defensie nood-

1) Zie hiervoor „De afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee in haar beteekenis voor de landsverdediging”, door P. W. Scharroo. (Orgaan van de Vereeninging ter beoefening van de Krijgswetenschap, 1917—1918, VIe Afl.).

zakelijk is 1). Een eisch, welke zich niet alleen moet uiten in de wijze, waarop hierbij het veldleger wordt gebruikt, maar ook in de toepassing van de door dit veldleger gebezigde strijdmiddelen, in het bijzonder van het terrein.

De mogelijkheid bestaat dus, dat elk deel van het land voor de landsverdediging van beteekenis wordt. En aangezien hierbij, vooral voor de verdediging van het polderland, als eerste eisch moet worden gesteld een voortdurend en onder alle omstandigheden beheerschen van den waterstaatkundigen toestand, spreekt het vanzelf, dat alle werken, welke dezen waterstaatkundigen toestand van eene bepaalde landstreek kunnen verbeteren, ook in militair opzicht van beteekenis zijn. Zulks geldt vooral voor eene terreinstrook als de Geldersche vallei, welke, zooals hierna nader zal worden uiteengezet, in de toekomst eene belangrijke plaats moet innemen in het stelsel der landsverdediging.

Bovendien is ook de omstandigheid, dat in economisch opzicht een bepaald gedeelte van het land in waarde stijgt, voor de landsverdediging van het hoogste belang. Het militaire vraagstuk kan niet meer uitsluitend in militair-technischen zin worden opgelost. De ervaringen van den laatsten oorlog hebben het wederom duidelijk doen zien, dat de landsverdediging vóór alles een vraagstuk van algemeen belang is, waarvan de oplossing voor een groot deel afhankelijk is van de economische en de moreele volkskracht en van de nationale industrie, welke ons zooveel mogelijk onafhankelijk moet maken van het buitenland.

Vermeerdering van de welvaart en daardoor eene grootere, financiëele draagkracht van de bevolking; toename van het aantal inwoners door beperking van de noodzakelijkheid tot landverhuizing; de grootere vruchtbaarheid van de Geldersche vallei, nadat de afwatering zal zijn verbeterd, waardoor in oorlogstijd de verpleging van de troepen ter plaatse gemakkelijker kan geschieden; het vormen van een nieuw arbeidsveld voor de ontwikkeling van de industrie en de moderne techniek in eene welvarende landstreek, enz., enz., enz. — dit zijn alle factoren, welke direct of indirect van het hoogste belang zijn voor de landsverdediging. Verhooging van de economische kracht sluit in zich vermeerdering van de militaire weerbaarheid.

De vraag is gewettigd, of bij den huidigen stand van de internationale politiek de defensiebelangen nog eene rol moeten spelen bij de beoordeeling van de genoemde kanaalplannen. Het antwoord op deze vraag is thans nog niet te geven. Wij mogen hopen op de verwezenlijking van het ideaal algemeene ontwapening als gevolg van een wereldvrede, . . . de schommelingen in den internationalen politieken toestand, het karakter van den mensch in het algemeen, eischen echter thans nog, dat de gevaren van eene ontijdige ontwapening voor oogen worden gehouden. En helaas zullen die gevaren waarschijnlijk nog wel heel lang blijven bestaan!

1) Zie Orgaan Krijgswetenschap, 1917—1918, VIe Afl. en 1918—1919, Ie Afl.

Naar mijne meening is het dan ook noodzakelijk, dat, bij de beoordeeling van plannen als die van de Kanaalvereeniging „de Geldersche Vallei”, de defensiebelangen even goed worden behartigd als de waterstaatkundige, terwijl beide in de eerste plaats rekening moeten houden met de belangen van landbouw, nijverheid en handel.

De geschiedenis van het Zuiderzeevraagstuk heeft geleerd, welke de gevolgen zijn, als, bij de vaststelling van een werk van economische beteekenis, de waterstaatkundige en de militaire belangen niet als gelijkwaardig in onderling verband worden behartigd 1). De kanaalplannen voor de Geldersche vallei moeten en kunnen reeds nu zoodanig worden uitgewerkt, dat zij ook uit een oogpunt van landsdefensie tot eene verbetering leiden.

Eene snelle uitvoering van deze belangrijke kanaalplannen verdient thans te meer overweging, omdat hierdoor eenigszins kan worden tegemoet gekomen aan het dreigend gevaar der werkeloosheid, ten gevolge van de demobilisatie, een gevaar dat alle aandacht vraagt 2). De mannen, die meer dan vier jaren gereed hebben gestaan voor de militaire weerbaarheid van het vaderland, hebben recht, dat de Staat thans zorg draagt voor hun levensonderhoud, hun gelegenheid geeft tot arbeid, welke ten goede moet komen aan het algemeen belang, aan de economische weerbaarheid van het land. De uitvoering van de kanaalplannen der Geldersche vallei vormt eene belangrijke gelegenheid tot werkverschaffing, waarbij in 's lands belang ook gedemobiliseerden, die vrijwillig onder de wapenen blijven, kunnen worden te werk gesteld.

I. DE SCHEEPVAARTVERBINDING VAN AMSTERDAM MET DEN RIJN.

In het midden van de vorige eeuw werd de verbinding van Amsterdam met het binnenland gevormd door:

- 1°. De Keulsche vaart, beginnend in den Amstel en verder loopend langs Utrecht en Vreeswijk;
- 2°. de Zuiderzee en de Geldersche IJssel en
- 3°. de Amstel, Drecht en Aar, de Gouwe en de Hollandsche IJssel.

Voor al de Keulsche vaart voldeed reeds in 1868 niet meer aan de behoeften van het toenmalig verkeer en eischte dringend verbetering. Nog vóórdat het Noordzeekanaal werd opengesteld, vestigde in Augustus 1870 de Stadsingenieur van Amsterdam, de Heer J. G. van Niftrik, er de aandacht van het gemeentebestuur op, dat de genoemde verbindingen onvoldoende waren met het oog op de te verwachten herleving van Amsterdams handel en scheepvaart na de opening van het Noordzeekanaal 3). Hij achtte hiervoor noodig het maken

1) Zie Orgaan Krijgswetenschap, 1917—1918, VIe Afl.

2) Zie „Het Geldersche vallei-kanaal, eene nuttige werkverschaffing na demobilisatie”, door P. W. Scharroo, (Centraalblad der bouwbedrijven, 10e jaarg., No. 23).

3) „Verzameling van stukken betreffende de pogingen, in de laatste jaren aangewend

van een scheepvaartkanaal van Amsterdam naar den Rijn en de Waal. Dit kanaal zou ongeveer loopen langs den Amstel, de Weesper en de Muidertrekvaarten tot Muiden, de Naardertrekvaart langs Naarden en Huizen tot de Eem. Voorts langs deze rivier naar Amersfoort en van hier door de Geldersche vallei naar den Rijn, terwijl door de Betuwe een kanaal van Opheusden naar Dodewaard zou moeten worden gegraven 1). In totaal zou dit kanaal 85,5 K.M. lang zijn, waartegenover de bestaande verbinding van Dodewaard naar Amsterdam over Gorinchem en Utrecht eene lengte van 134 K.M. had.

Ook de Amsterdamsche Commissie voor de Rijnvaart vestigde herhaaldelijk de aandacht op het tot stand brengen van deze noodzakelijke verbetering, terwijl in 1872 en volgende jaren ook Stieltjes krachtig aandrong op den aanleg van het kanaal door de Geldersche vallei. In eene vergadering, welke na de opening van het Noordzeekanaal in November 1876 te Amsterdam werd gehouden, zeide de Heer Stieltjes over het kanaal door de Geldersche vallei, dat hij hoopte „dat de „Zuiderzeedroogmaking geen spijker mocht zijn, om het plan der Geldersche vallei aan op te hangen. De Regeering wil het kanaal; zij „make dit niet afhankelijk van eene toekomstige ringvaart langs de „gedempte Zuiderzee” 2).

In 1872 werd aan den Hoofdingenieur van Utrecht opdracht gegeven, om „in overleg met de militaire Genie een ontwerp voor de kanalisatie van de Geldersche vallei te maken”. Deze Hoofdingenieur stelde echter voor, hiertoe niet over te gaan en de kanaalverbinding te doen loopen langs Amstel, Drecht, Bijleveld en den gekanaliseerden Hollandschen IJssel.

Op 29 October 1875 werd door den Gemeenteraad van Amsterdam, op voorstel van het Raadslid Engels, besloten bij de Regeering aan te dringen op het nemen van krachtige en afdoende maatregelen tot het verbeteren van de vaart van Amsterdam naar den Rijn, door het graven van een kanaal door de Geldersche vallei. Op 30 November 1875 werd een daartoe strekkend adres tot de Regeering gericht, terwijl ongeveer gelijktijdig door Kaupé en Wilde en 337 anderen een soortgelijk adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd gezonden.

Inmiddels had in 1875 Minister Heemskerk last gegeven, om een kanaal door de Geldersche vallei te ontwerpen in verband met plannen tot eene gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee.

Toen echter op de begrooting voor het jaar 1877 nog geen gelden voor dit doel waren uitgetrokken, wendde de Gemeenteraad van Amster-

---

om het Noordzeekanaal door de Geldersche Vallei met de Boven-Waal in verbinding te brengen”. Uitgegeven op last van het Gemeentebestuur van Amsterdam. (Amsterdam, ter Stads-drukkerij, 1880).

1) Tevoren was reeds in 1842 door den Heer van Asch van Wijck eene brochure uitgegeven over „Waterafleiding en Kanaalvaart in de Geldersche Vallei”.

2) Zie het „Handelsblad” van 25 November 1876.

dam zich op 26 October 1876 tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal, daarin gevolgd door de Heeren Merrem en la Porte en 500 andere Amsterdammers, alsmede op 8 December 1876 ook door de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Haarlem.

Daarop volgde in April 1877 de indiening van een wetsontwerp voor de bedijking en droogmaking van het zuidelijk gedeelte van de Zuiderzee, waarin tevens was opgenomen het maken van een kanaal door de Geldersche vallei naar de Waal bij Dodewaard. Door het aftreden van het Ministerie-Heemskerk kwam echter dit wetsontwerp niet in behandeling. Wel werden de plannen voor de kanaalverbinding door de Geldersche vallei op last van de Regeering nader onderzocht. Naar aanleiding hiervan werd op 24 Januari 1878 door de Hoofdingenieurs van den Waterstaat in het 5e, 8e en 9e District, de Heeren de Bruyn Kops, du Cellié Muller en Conrad, een rapport hieromtrent aangeboden aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Intusschen was in 1876 ook het Noordzeekanaal geopend en bleek steeds dringender de noodzakelijkheid, om niet alleen eene betere scheepvaartverbinding tusschen Amsterdam en Rotterdam, maar ook tusschen Amsterdam en den Rijn tot stand te brengen. In verband hiermede werd onder het Ministerie-Tak van Poortvliet bij Koninklijke Boodschap van 6 Maart 1878 een wetsontwerp ingediend tot het aanleggen en verbeteren van eenige werken ten behoeve van de binnenlandsche scheepvaart, omvattend:

- 1°. Een kanaal van Amsterdam door de Geldersche vallei naar de Boven-Waal en
- 2°. het verbeteren van den waterweg tusschen Amsterdam en Rotterdam.

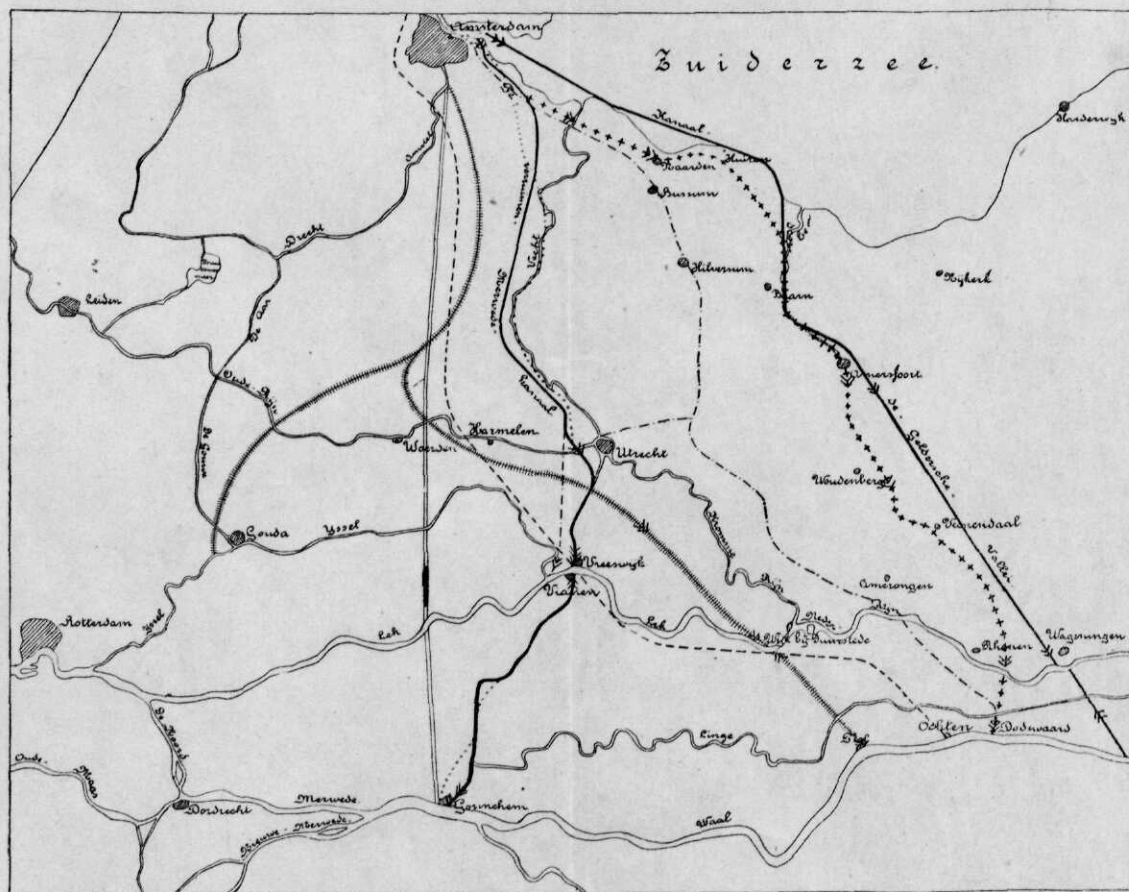
Dit wetsontwerp ondervond grooten bijval in het land, uit den aard der zaak het meest in Amsterdam. Toch werd, na uitvoerige discussies, in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 20 Mei 1879, Artikel 1 van het wetsontwerp met 40 tegen 39 stemmen verworpen, waarna de Regeering het wetsontwerp introk.

De behandeling van dit wetsontwerp in de Tweede Kamer was een voortdurende strijd voor locale belangen. Het „prêcher pour sa paroisse” werd door verschillende Kamerleden sterk gehuldigd, waardoor het algemeen belang op den achtergrond geraakte. De uitvoering van een werk, dat een grooten invloed zou hebben gehad op de ontwikkeling van handel en industrie, werd belet door het reeds genoemd gemis aan nationaal gemeenschapsgevoel, dat ons volk in zoo hooge mate eigen is.

Ook de belangen van het ontworpen kanaal voor de landsdefensie kwamen bij de behandeling van dit wetsontwerp ter sprake, waarbij niet het minst de aandacht verdienen de hieromtrent door den toenmaligen Minister van Oorlog, Generaal den Beer Poortugaal, gegeven beschouwingen.

Inmiddels waren nog tal van andere ontwerpen voorgesteld voor de

Plannen voor de scheepvaartverbinding
van Amsterdam met de Waal.

- +++++ Kanaal Geldsche Vallien
Ontwerp 1878
- ===== Ontwerp - Waldborp. 1877.
- Ontwerp - Halff. 1872.
- Ontwerp - Brandma.
- ===== Ontwerp. v. d. Toorn. 1880
- ..... Regeringsontwerp. 1883.
- Ontwerp - Hanaalves.
de Geld. Vallien.
- In 1911 voorgestelde
wijziging van het
Merwede-kanaal.

Fig. 1.

verbetering van de scheepvaartverbinding tusschen Amsterdam en den Rijn 1). De meest belangrijke hiervan waren (Fig. 1):

- 1°. Het plan-Waldorp, dat den aanleg van een kanaal Amsterdam-Gorinchem in eene richting Noord-Zuid voorstelde.
- 2°. Het ontwerp-Kalff voor een kanaal van Amsterdam langs Naarden en Bussum en de Westzijde van de Utrechtsche heuvelen over Amerongen naar Dodewaard.
- 3°. De plannen van een „Oud-officier” (Brandma) voor een kanaal van Amsterdam langs Harmelen naar Vreeswijk en van hier naar de Waal bij Ochten.
- 4°. Het in den laatsten tijd veel besproken ontwerp-van der Toorn, dat op 20 Maart 1880 aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid werd aangeboden. Het hierbij ontworpen kanaal zou loopen van Amsterdam langs Woerden en Wijk-bij-Duurstede naar de Waal bij Tiel 2).

Het laatste plan, dat in de afgelopen maanden nogal eens ter sprake ter sprake wordt gebracht, en thans ook door het Gemeentebestuur van Amsterdam wordt voorgesteld, kan met het oog op de defensiebelangen niet tot uitvoering komen ten gevolge van de richting van het ontworpen kanaal ten opzichte van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, vooral ook met het oog op het inundatiewezen van deze linie.

Inmiddels werd op den 6^{den} Januari 1881 door Minister Klerck een nieuw wetsontwerp ingediend, om Amsterdam door een kanaal over Vreeswijk bij Gorinchem met de Merwede te verbinden, waarmede zoowel het Rijnverkeer als de gemeenschap te water tusschen Amsterdam en Rotterdam zouden zijn gebaat. Dit wetsontwerp gaf in Amsterdam aanleiding tot krachtige pogingen, om den aanleg van eene kanaalverbinding door de Geldersche vallei te bevorderen. Uit handelskringen werd hiervoor zelfs een bedrag van f 3.000.000 aan de Regeering aangeboden, terwijl door den Gemeenteraad op 9 Maart en 13 Juni 1881 op den aanleg van dit laatste kanaal werd aangedrongen 3).

Eveneens geschiedde dit door de Kamer van Koophandel te Amsterdam en door het Rijnvaart-Comité, waarvan eerst de ingenieur van Gendt en later Prof. Henket technisch adviseur was.

In weerwil van deze pogingen verscheen de wet op den 29sten Juli 1881 in het Staatsblad.

Volgens de Wet van 15 Mei 1884, Staatsblad No. 106 (wetsontwerp-Rutgers van Rozenburg), werd in plaats van de te verbeteren Vecht een geheel nieuw kanaalgedeelte gemaakt, waardoor de sluis bij Nigtevecht overbodig werd.

1) Zie hiervoor o. m. „De twaalf ontwerpen voor het Amsterdamsche Rijnvaartkanaal, beknopt omschreven en beoordeeld door een ingenieur”. ('s-Gravenhage, 1881). Later bleek de toenmalige Hoofdingenieur van den Rijkswaterstaat Conrad hiervan de schrijver te zijn.

2) Zie P. H. Kemper, „Beschrijving van het kanaal van Amsterdam naar de Merwede”. Zie Gemeentebled, 1881, Afd. I, Bijlagen A en C.

Hoewel geraamd werd, dat het Merwedekanaal in 1885 gereed zou zijn, werd het eerst in 1892 voor het verkeer opengesteld, terwijl de aanlegkosten, begroot op f 12.000.000.—, ongeveer f 20.750.000.— hebben bedragen. Zooals bekend mag worden verondersteld, loopt het Merwedekanaal thans van het Noordzeekanaal bij de Stadsrietlanden, oostwaarts achter den Zuiderzeedijk tot de kruising met de Muidertrekvaart; verder zuidwaarts ten westen langs de Vecht tot Breukelen; daarna westelijk om Utrecht tot den Vaartschen Rijn en hierlangs naar de Lek bij Vreeswijk en van hier naar de Merwede bij Gorinchem. De in het kanaal aanwezige sluizen zijn: de dubbele schutsluis te Zeeburg en die bij Utrecht (scheiding van het eerste pand en den Vaartschen Rijn); de gekoppelde schutsluizen bij Vreeswijk en bij Vianen; de schutsluis te Gorinchem aan de Merwede en voor hooge Lingestanden eene schutsluis ten noorden van Gorinchem.

Het kanaal, gemiddeld 3 M. diep, met eene bodembreedte van ± 20 M. (Fig. 2), heeft van Amsterdam tot Gorinchem eene lengte van 71 K.M.,

Bestaand dwarsprofiel van het Merwede-kanaal.

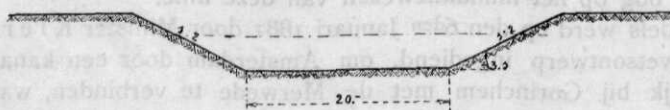

Fig. 2.

terwijl de afstand van Gorinchem naar Dodewaard ongeveer 53 K.M. bedraagt. Het in 1878 door de Hoofdingenieurs ontworpen kanaal door de Geldersche vallei zou eene lengte van ongeveer 80 K.M. krijgen.

Het is hier wellicht de plaats, om op te merken, dat ook bij de behandeling van het wetsontwerp van 1881 de belangen der landsverdediging werden besproken, waarbij aan eene verbetering van de Keulsche vaart de voorkeur werd gegeven boven het maken van een kanaal door de Geldersche vallei op grond van de volgende overwegingen:

1°. Behalve eene terreinafscheiding is een kanaal ook een belangrijk gemeenschapsmiddel, waardoor het de kracht van de verdediging kan verhoogen.

Met één linie, die goed is, kan men het land redden. Twee halve linies geven geen zekerheid. Moet die linie de Hollandsche Waterlinie zijn, breng dan het kanaal langs Vecht en Vaartschen Rijn.

2°. De gemeenschap voor verplaatsing van troepen, gekwetsten en geschut achter de Hollandsche Waterlinie laat te wenschen over.

3°. Een kanaal door de Geldersche vallei zal zoo groote aantrekkingskracht uitoefenen op het leger, dat dit zich allicht zal laten verleiden, om onder alle omstandigheden vóór de Waterlinie post te vatten.

Bovendien wordt dit kanaal, wanneer het niet door fort en vestingen is versperd, evenals een spoorweg, die vóór en evenwijdig aan eene verdedigingslijn loopt, licht eene vooruitgeschoven operatiebasis ten bate van den vijand.

Nu de inzichten omtrent de landsverdediging uit den aard der zaak op dit tijdstip belangrijk verschillen met die van 1881, zullen beschouwingen omtrent het bovenstaande achterwege blijven.

Reeds enkele jaren na de opening van het Merwedekanaal bleek, dat de afmetingen hiervan onvoldoende waren, om op den duur te kunnen voldoen aan den steeds toenemenden omvang van het scheepvaartverkeer voor de binnenvaart en voor de Rijnvaart.

Met het oog hierop werd bij Beschikking van 14 Augustus 1915, No. 277 door den Minister van Waterstaat Dr. C. Lely aan eene Commissie van ingenieurs opdracht gegeven, om van advies te dienen in zake de verbetering van den scheepvaartweg van Amsterdam naar de Lek. In haar in 1917 uitgebracht rapport deed deze Commissie de volgende voorstellen:

- 1°. Vergrooten van het profiel van het Merwedekanaal tusschen Amsterdam en Utrecht tot eene breedte op den bodem van 38 M. en op den waterspiegel van ongeveer 60 M., bij eene diepte van 3,5—4,2 M. (Fig. 3).
  - 2°. In aansluiting met dit verruimde kanaalgedeelte een nieuw kanaalvak maken van de kruising van het bestaande kanaal met de spoorlijn Utrecht—Gouda tot de Lek beneden Vreeswijk (Fig. 1).
- Daardoor zou van Amsterdam tot de Lek slechts één kanaalpand worden gevormd, hetgeen voor de scheepvaart eene aanzienlijke verbetering beteekent.

Verruimd dwarsprofiel van het Merwede-kanaal.

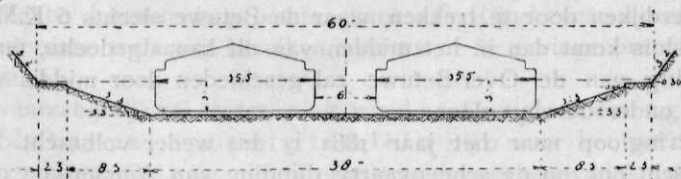

Fig. 3.

Eene verruiming van het kanaalgedeelte Vianen—Gorinchem werd buiten beschouwing gelaten, aangezien werd aangenomen, dat groote vaartuigen van of voor den Boven-Rijn, hun weg zullen nemen langs de Noord, of, bij voldoende waterstand, langs de Lek en den Neder-Rijn.

Tegen deze voorstellen werden door Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, bij schrijven van 23 Januari 1918, No. 1426/152 H aan

den Minister van Waterstaat 1), ernstige bezwaren geopperd. Vooral het verbeteren van slechts een gedeelte van het Merwedekanaal wordt door hen een groot nadeel geacht, terwijl ook de plaats van uitmonding van het nieuwe kanaalgedeelte in de Lek in strijd zou zijn met de belangen van Amsterdam. Voorgesteld wordt het Merwedekanaal tot de sluizen bij Utrecht te verbeteren overeenkomstig het voorstel van de Commissie van advies en verder, volgens het reeds genoemd ontwerp van der Toorn, een nieuw kanaal aan te leggen over Wijk-bij-Duurstede naar Tiel. Hiervoren werd reeds opgemerkt, dat tegen dit plan uit militair oogpunt overwegende bezwaren bestaan.

Eenigszins zonderling doet het aan, dat B. en W. van Amsterdam de vroeger zoo toegejuichte plannen voor eene kanaalverbinding door de Geldersche vallei thans geheel schijnen los te laten. Is de veronderstelling gewaagd, dat hieraan niet vreemd is de verwachting, dat door de geringere kosten de verwezenlijking van het plan van der Toorn eerder te wachten is dan die van de kanaalplannen der Geldersche vallei?

Deze laatste plannen zijn sedert kort weder meer naar voren gebracht door de in 1913 opgerichte Kanaalvereniging „De Geldersche Vallei”, welke volgens Artikel 1 van hare statuten beoogt „het bevorderen van „de totstandkoming van een scheepvaartkanaal door de Geldersche „vallei, gepaard met afdoende maatregelen ter verbetering van den „waterafvoer dier vallei.”

Het thans door deze Vereeniging voorgestelde kanaal, waarvan in Fig. 1 de richting is aangegeven, zal in het zuiden in ingraving en verder, te beginnen 10 K.M. benoorden Veenendaal, in ophooging komen te liggen. Het kanaalpeil zal boven Amersfoort 5,10 M. + N. A. P. en daar beneden Zuiderzeepeil zijn. De bodembreedte is ontworpen op 45 M., met taluds onder 1:3 en eene waterdiepte van ongeveer 4,5 M. Bij de vier sluizen is gerekend op eene wijfde van 16 M., zoodat schepen van 14 M. breedte hiervan gebruik kunnen maken.

Het gering aantal sluizen is uit een economisch oogpunt een niet genoeg te waardeeren voordeel. Het voornemen bestaat, in de Betuwe de rivierdijken door te trekken, waar de Betuwe slechts 6 K.M. breed is. De sluis komt dan in het midden van dit kanaalgedeelte, terwijl de afwatering van de Over-Betuwe zal geschieden door middel van een syphon onder de sluis door.

De kringloop naar het jaar 1881 is dus weder volbracht. Evenals toen eischt ook nu de scheepvaartverbinding van Amsterdam met den Rijn verbetering. Opnieuw wordt hiervoor een kanaal door de Geldersche vallei aanbevolen, terwijl daarnaast een regeeringsontwerp staat in geheel andere richting. Ook nu zijn de meeningen verdeeld, zooals o. a. bleek uit de voordracht van den Hoofdingenieur-Directeur van den Rijkswaterstaat C. A. Jolles over „De Scheepvaartweg van Amsterdam naar den Rijn”, gehouden in de vergadering van 20 April 1918 van de

1) Zie Gemeentebld, 1918, Afdeeling I.

*Alle de
verbinding
met Utrecht
het men.*

Afdeeling voor Bouw- en Waterbouwkunde van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs 1). De Heer Jolles kwam zelfs tot de conclusie, dat uitvoering van het kanaalplan van de Kanaalvereniging „De Geldersche Vallei” tot groote teleurstellingen zou leiden.

Het is begrijpelijk, dat deze meening ernstige bestrijding vond. Hoewel het te ver zou voeren, om hierover in uitvoerige beschouwingen te treden, wil het mij voorkomen, dat, noch door de verbetering van het Merwedekanaal volgens de Regeeringsvoorstellen, noch door uitvoering van de plannen, aanbevolen door het Gemeentebestuur van Amsterdam, eene afdoende verbetering zal worden verkregen, voldoende voor de binnenscheepvaart, en gelijktijdig voor de tegenwoordige en de toekomstige eischen van het Rijnvaartverkeer.

Tegenwoordig is Amsterdam door de vele Rijschepen, welke eene breedte van meer dan 10 M. hebben, niet te bereiken. De grootste breedte van de vaartuigen, welke op het Merwedekanaal worden toegelaten, bedraagt 10,50 M. Bij eene kimroning, gebogen naar een straal van 40 cM., zooals bij het meerendeel der Rijschepen het geval is, is dus de bodembreedte van de grootste schepen, welke in het kanaal worden toegelaten, $10,5 - 2 \times 0,4 = 9,70$ M. Aangezien de breedte van het kanaal op den bodem 20 M. bedraagt, kunnen schepen van de grootste toegelaten breedte elkander dus slechts uiterst bezwaarlijk voorbijvaren.

Ten gevolge hiervan moest het massale transito-verkeer meer en meer de haven van Rotterdam zoeken. Van de 17.500.000 ton goederen, die in 1913 langs Lobith den Rijn afkwamen, waren bestemd: voor Amsterdam 975.089 ton, voor Rotterdam 7.024.259 en voor België 6.180.452 ton, terwijl van de 19.500.000 ton goederen, die in 1913 den Rijn langs Lobith opvoeren, 556.683 ton van Amsterdam, 15.739.982 ton van Rotterdam en 2.892.688 ton van België kwamen.

De thans door de Regeering voorgestelde bodembreedte van 38 M. voor het Merwedekanaal, zal ongetwijfeld aan dit bezwaar tegemoet komen en ook aan grootere Rijschepen den toegang tot Amsterdam openen. Echter kunnen de grootste, thans den Rijn bevarende schepen dan Amsterdam toch niet bereiken wegens de te geringe breedte van de sluizen.

Zeer waarschijnlijk zal echter, ook na deze verbetering, het Merwedekanaal spoedig te klein zijn voor het steeds toenemende verkeer. De toename van het transito-verkeer van Amsterdam met Duitschland, Oostenrijk-Hongarije en Zwitserland 2) bedroeg van 1893 tot 1913 1.344.358 ton of rond 678 0/0.

Door deze uitgebreide scheepvaart vordert het bevaren van het kanaal veel tijd, te meer daar ook de binnenvaart in de laatste jaren zéér is

1) Zie „De Ingenieur”, 1918, No. 25 en 26.

2) Zie W. J. van Haren Noman Jr. „Rijnvaart en binnenvaart op het Merwedekanaal.” („Onze Eeuw”, Augustus 1917).

*Onze Eeuw! Heer
sluis en 14 d
heer mode*

toegenomen. In de sluis van het Merwedekanaal ten westen van Utrecht werden in 1900 53.224 schepen met 5.144.100 ton geschut, in 1910 72.956 schepen, en wel 3.225 Rijnschepen en 69.731 binnenvaartuigen, gezamenlijk met 8.944.604 ton. Zelfs het recht van voorschutting van Rijnschepen, wanneer zij lading aan boord hebben, is niet voldoende, om het tijdverlies te ondervangen, veroorzaakt door de steeds toenemende binnenscheepvaart. Dit vooral nu door deze laatste steeds meer gebruik wordt gemaakt van het Merwedekanaal, in plaats van de vaart langs Gouda.

Het is dan ook te verwachten, dat elke verbetering van het Merwedekanaal slechts tijdelijk aan het doel zal beantwoorden, zoolang deze waterweg én door de Rijnvaart én door de binnenvaart wordt gebruikt. Eene afdoende verbetering in het belang van het geheele land kan slechts worden verkregen, wanneer *het Merwede-kanaal wordt ontlast van de Rijnvaart en voor deze laatste een breed opgezet, ruim kanaal wordt aangelegd door de Geldersche vallei*, dat rekening houdt met de steeds toenemende eischen van het Rijnverkeer en tevens met de voortdurende ontwikkeling van het Amsterdamsche zeeverkeer, welke het gevolg zal zijn van de verbetering van het Noordzeekanaal. Ook door de algemeene vergaderingen van de Schippersvereniging „Schuttevaer”, welke in 1915 in Deventer en in 1916 in Bodegraven werden gehouden, werd voor de Rijnvaart een afzonderlijk kanaal door de Geldersche vallei noodzakelijk geoordeeld, om daardoor het Merwedekanaal met de vaart langs Gouda voor de binnenvaart te kunnen bestemmen.

Uit een militair oogpunt is ongetwijfeld ook een verbeterd Merwedekanaal, met weinig sluizen, als scheepvaartverbinding achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie van groote beteekenis. Daartegenover staat, dat het scheepvaartkanaal door de Geldersche vallei, vooral na de gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee, tevens de afwatering van de Geldersche vallei in belangrijke mate zal verbeteren. Ook dit laatste is van groote beteekenis voor de landsverdediging, zooals hierna verder zal worden uiteengezet.

II. DE AFWATERING VAN DE GELDERSCHE VALLEI.

Evenals dit voor zoo vele gedeelten van ons land het geval is, ontbreken ook van de Geldersche vallei nauwkeurige, betrouwbare hoogtekarten. Met de enkele, verspreide hoogtecijfers op de in vele opzichten verouderde Waterstaatskaart en de resultaten van plaatselijke, veelal globale metingen moet ook hier worden volstaan. Met deze hulpmiddelen is het niet mogelijk een volledig beeld te verkrijgen van de afwatering van deze landstreek en de hiervoor noodige verbeteringen. Nauwkeurige hoogtemetingen zullen dus ten grondslag moeten liggen aan de kanaalplannen.

Hierbij zij opgemerkt, dat dit gemis aan hoogtekaarten ook uit een militair oogpunt een groot nadeel is. Zonder deze gegevens toch is het niet mogelijk een behoorlijk overzicht te verkrijgen en te behouden van den waterstaatkundigen toestand en de wijzigingen, welke hierin, o. m. door het stukschieten van dijken, e. d., kunnen worden teweeggebracht. Beheerschen van den waterstaatkundigen toestand, voortdurend en onder alle omstandigheden, is een onafwijsbare, eerste eisch voor de moderne oorlogvoering in het polderland. De centrale inundatiedienst 1) zal dan ook deze leemte moeten aanvullen en de benodigde hoogtekaarten moeten vervaardigen, welke ongetwijfeld ook van niet-militaire zijde dankbaar zullen worden ontvangen.

Stroomgebied van de Eem 2). Het stroomgebied van de Eem, welke zorg

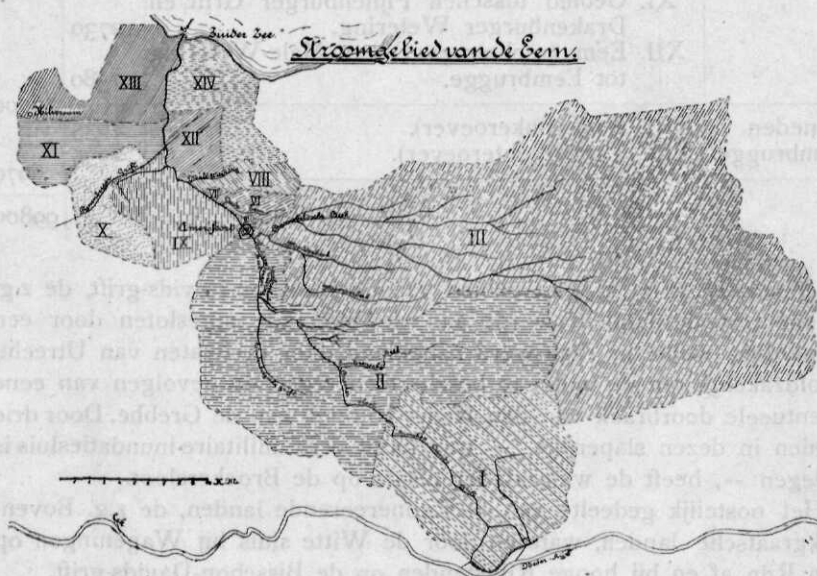

Fig. 4.

draagt voor de afwatering van de Geldersche vallei op de Zuiderzee omvat de volgende onderdeelen (Fig. 4):

1) Zie *Orgaan Krijgswetenschap*, 1917—1918, blz. 180, 250 en 254.

2) De hierna volgende gegevens zijn grootendeels ontleend aan de belangrijke studie van Ir. W. B. van Goor, „Nota betreffende de afwatering der Geldersche Vallei in verband met Kanaalaanleg”, alsmede aan het „Verslag van de Staatscommissie tot het instellen van een onderzoek omtrent bevoeiingen in Nederland, ingesteld bij Koninklijk Besluit van 6 Mei 1893, No. 16”. (Gebr. van Cleeff, 's-Gravenhage, 1897).

Afwaterings- gebied.	Onderdeel.	Grootte in H.A.
Boven Amers- foort.	I. Gebied van de Bisschop-Davids-grift.	12030
	II. " " " Lunterensche beek.	21250
	III. " " " Barneveldsche beek.	46350
	IV. " " " stadsgrachten van Amers- foort.	200
		79830
Tusschen Amersfoort en Eem- brugge.	V. Hooge grond tusschen de stadsgracht van Amersfoort en de Oude Eem.	40
	VI. Waterschap de Drie sluizen.	790
	VII. " Koelhorst.	80
	VIII. " Male-Wetering.	1150
	IX. Gebied tusschen Amersfoort en de Pij- nenburger Grift.	3790
	X. Pijnenburger Grift.	2840
	XI. Gebied tusschen Pijnenburger Grift en Drakenburger Wetering.	2730
	XII. Eem (rechteroever) van Male-Wetering tot Eembrugge.	1580
Beneden Eembrugge.	XIII. Eem (linkeroever).	4035
	XIV. Eem (rechteroever).	2935
		13000
		6970
	Totaal . .	99800

Afwatering. (Fig. 5). Het gebied van de Bisschop-Davids-grift, de z.g. Exonereerende landen, wordt aan de westzijde afgesloten door een slaperdijk, welke in 1652 werd aangelegd door de Staten van Utrecht, hoofdzakelijk om de vallei te beschermen tegen de gevolgen van eene eventueele doorbraak van den Neder-Rijndijk aan de Grebbe. Door drie heulen in dezen slaperdijk, — waarnaast eene militaire inundatiesluis is gelegen —, heeft de waterafvoer plaats op de Broekersloot.

Het oostelijk gedeelte van de Exonereerende landen, de z.g. Boven-
dijkgraafsche landen, wateren door de Witte sluis bij Wageningen op den Rijn af en bij hooge Rijnstanden op de Bisschop-Davids-grift.

Ook het westelijk gedeelte kan gedurende meerdere dagen per jaar, wanneer de Rijnstanden aan de Grebbe lager zijn dan die op de Grift, op den Rijn afwateren langs de militaire inundatiesluis aan de Grebbe. Zoo stond b.v. in 1906 gedurende 81 dagen het Rijnwater gemiddeld 51 cM. lager dan dat op de Grift, in 1907 gedurende 87 dagen gemiddeld 45 cM. Van deze loozing van de Grift op den Rijn wordt echter zeer zelden gebruik gemaakt, aangezien de lage Rijnstanden meestal samenvallen met eene gemakkelijke afwatering door de heulen aan den Rooden Haan.

Langs de Broekersloot wordt het water bij Lambalgen op de Lunterensche beek gebracht, die onder den naam Heiligenberger-beek uitkomt in de stadsgrachten van Amersfoort.

Geldersche Vallei.

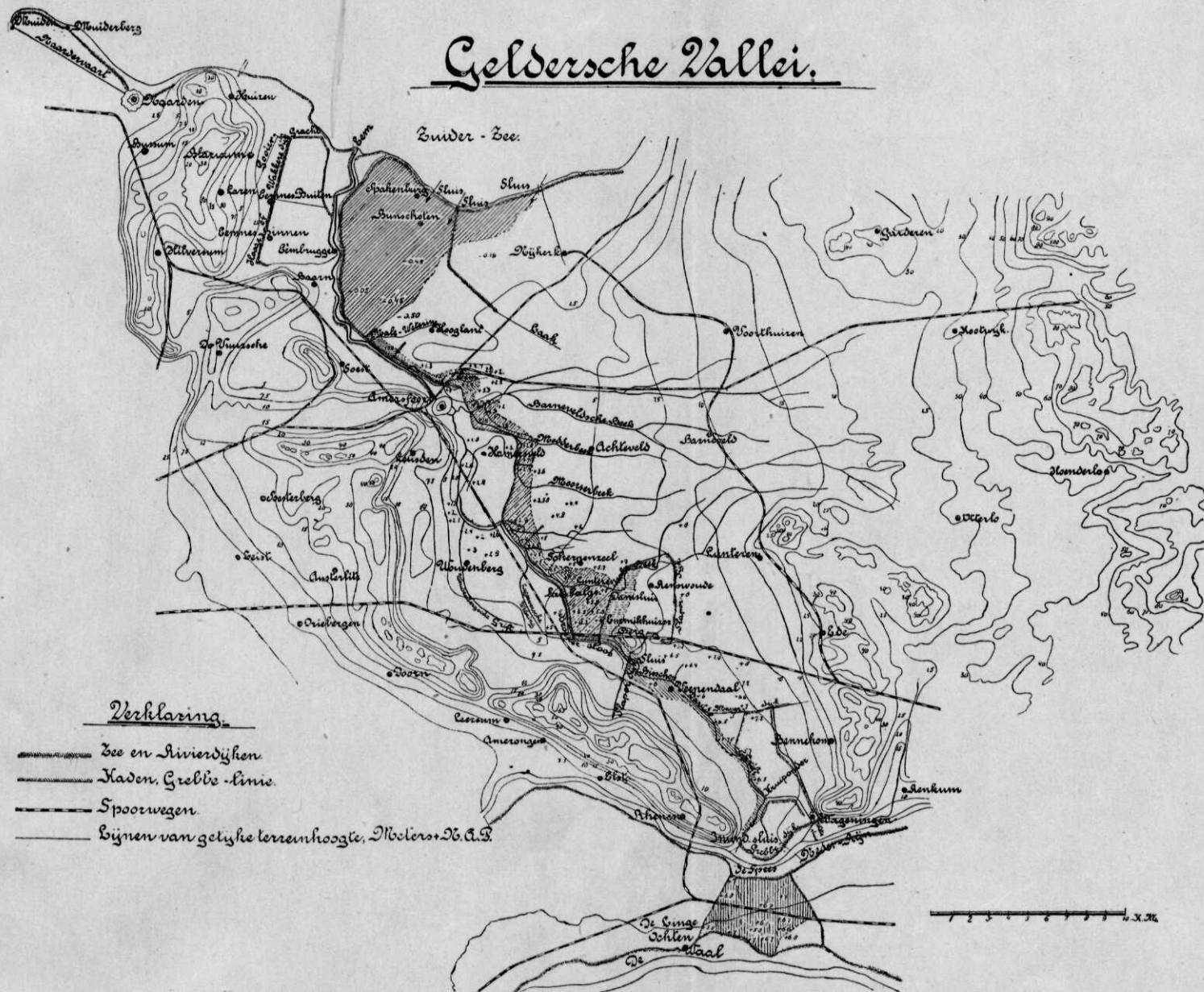

Fig. 5.

Ook de Barneveldsche beek voert het water van haar stroomgebied naar deze grachten, welke elk door eene sluis van de Eem zijn afgesloten, om aldus het grachtwater van Amersfoort en dat van de genoemde beken op een peil van ongeveer 0,62 M. ÷ N. A. P. te kunnen houden. Zulks ten behoeve van den landbouw, om in droge tijden het water te kunnen ophouden, alsmede voor het verkeer te water en voor het rioolstelsel van Amersfoort 1).

Van deze drie sluizen heeft de westelijke (De kleine Koppel) schotbalken, de oostelijke (De groote Koppel) sedert 1910 Stoney-schuiven, terwijl de middelste eene schutsluis is, waarvan de deuren naar de zijde der beken keeren. Keeren van het hooge Eemwater is, in verband met het groote verhang en de geringe waterberging van de beken, niet mogelijk. Stijgt het water in de Eem boven dat van de stadsgrachten van Amersfoort, dan worden de puntdeuren van de schutsluis geopend en de Stoney-schuiven van de Groote Koppelsluis, om beschadiging te voorkomen, opgehaald, zoodat het Eemwater dan vrijwel ongehinderd naar binnen kan stroomen. De beken worden daardoor opgestuwd, zoodat de afwatering wordt belet, vooral wanneer de afvoer van de beken aanzienlijk is.

Beneden Amersfoort is de Eem aan den rechteroever doorlopend bedijkt, aan den linkeroever beneden Eembrugge, terwijl overigens kaden de aangrenzende gronden beschermen.

In zijne reeds genoemde verhandeling geeft de Heer van G o o r een denkbeeld van de grootte van den waterafvoer van de verschillende waterloopen, waarbij hij gebruik maakt van de gegevens van de reeds vermelde Staatscommissie voor de bevloeiingen en van die, welke gevonden worden in de Nota van de Hoofdingenieurs van den Provinciaal Waterstaat van I d s i n g a en van R i j n van 12 Januari 1887 betreffende de ontwerpen tot verbetering van de afwatering der Geldersche vallei.

Theoretische berekeningen betreffende den waterafvoer hebben hier weinig waarde. In de sterk waterdoorlatende gronden toch is de ondergrondsche waterafvoer zeer groot, terwijl een zeer groot deel van het stroomgebied geen zichtbare afwatering langs de oppervlakte heeft. Bovendien wordt door de heulen aan den Rooden Haan dikwijls eene zeer belangrijke verandering gebracht in den natuurlijke afvoer. Tusschen de door berekening en de door meting gevonden afvoercijfers bestaan dan ook groote verschillen, terwijl geen vast verband kan worden gevonden tusschen waterstanden en afvoer van de Eem en van de beken.

Een denkbeeld van de grootte van den afvoer geven de hieronder vermelde cijfers van de meergenoemde Staatscommissie tot het instellen van een onderzoek omtrent bevloeiingen in Nederland.

1) Reeds in 1554 gelastte Keizer Karel V het maken van een stuw in de Eem nabij Amersfoort, om in het belang van de scheepvaart het zand uit de beken tegen te houden.

Waterloop.	Grootte van het stroomgebied in H.A.	Afvoer in Liters per seconde bij		
		laagsten waterstand.	middelbaren waterstand.	hoogsten waterstand.
Bisschop-Davids-grift aan de sluisen bij den Rooden Haan.	12030	300	2950	12000
Broekersloot aan den mond.	12460	300	3000	12500
Lunterensche beek boven den mond van de Broekersloot.	8060	0	250	4000
Lunterensche beek beneden den mond van de Broekersloot.	20520	500	3250	16000
Lunterensche beek boven de Bruinenburgersluis.	22120	600	3300	16200
Lunterensche beek beneden de Bruinenburgersluis.	26030	750	3500	20000
Lunterensche beek aan de stadsgracht van Amersfoort.	33280	1000	3975	25000
Barneveldsche beek boven de Barneveldsche sluis.	41460	150	1575	17250
Modderbeek aan den mond.	4850	0	250	3000
Barneveldsche beek aan de stadsgracht van Amersfoort.	46350	200	1825	19500
Eem beneden de stadsgracht van Amersfoort.	79830	1300	5800	43000
Eem boven den mond van de Pijnenburger-grift.	85680	1400	6300	45000
Eem beneden den mond van de Pijnenburger-grift.	88520	1450	6500	46500
Eem bij Eembrugge.	92830	1500	6800	48500

De maximum-afvoer aan den mond van de Eem kan volgens deze waarnemingen op 52000 Liter per seconde worden gesteld.

Zooals uit het in Fig. 6 1) geteekende, globale lengte-profiel van de Geldersche vallei blijkt, is de waterafvoer van dien aard, dat bij de hoogste waterstanden op verschillende plaatsen overstromingen door kaden moeten worden tegengegaan.

Bovendien volgt uit het vorenstaande, dat, met het oog op de afwatering, de belangen van de landen boven den slaperdijk geheel in strijd zijn met die van de Exonereerende landen beneden dezen dijk. Dit is van te meer belang, aangezien, wanneer de Eem bij westenwinden wordt opgezet door de hooge Zuiderzeestanden, ook de afvoer van de beken veel grooter wordt, doordien bij deze winden de regenval het grootst is.

1) Deze figuur is grootendeels ontleend aan de reeds genoemde studie van I. r. W. B. van Goor.

Handwritten notes in the left margin, including the number '125' and other illegible scribbles.

Main table structure with multiple columns and rows, containing faint text and possibly numbers. The table appears to be a ledger or account book with several columns of data.

Vertical handwritten text on the right side of the page, possibly a title or a long note.

In 1727 werd dan ook bepaald, „dat zoodra de Wind Noord-West zal „waaïen, de Pijl- en schutmeester aan den Rooden Haan aanstonds zal „sluiten, sonder eenige waarschouwinge ofte ordre af te wachten en „deselve wederom openen, soo gauw de wind wederom sal sijn verset „ofte het water onder de Peijl gekomen, waarvan hij sich na 12 uur te „Amersfoort sal gaan overtuigen”.

Zeër verklaarbaar is het, dat reeds eeuwen lang tusschen de bovenlanden en de benedenlanden over deze afwatering, alsmede over den slaperdijk, het onderhoud van den Rijndijk aan de Grebbe, enz., enz., voortdurend strijd wordt gevoerd 1). Dit vooral, aangezien het gebied van de Geldersche vallei tot twee verschillende provinciën behoort, waardoor de waterstaatkundige belangen van de vallei, al evenzeer steeds in het gedrang raakten, als dit het geval was met de militaire belangen, zooals hierna nader zal worden uiteengezet.

De treurige toestanden in de afwatering, vooral van de Exonereerende landen, gaven het College hiervan aanleiding, om op 14 Mei 1913 in een verzoekschrift aan H. M. de Koningin op verbetering aan te dringen.

Bij een bezoek, dat ik in September j.l. aan de Geldersche vallei bracht, trof mij opnieuw, hoe vooral in het zuidelijk deel de afwatering in een meer dan slechten toestand verkeert. Een treurig beeld deed zich voor; het kostbare hooi dreef reddeloos rond, en was, zoo al niet geheel verloren, dan toch van het grootste deel van zijne voedingswaarde beroofd.

Op deze prachtige gronden, waar veel waardevoller gewassen zouden kunnen worden geteeld, wordt slechts minderwaardig hooi verkregen, daar niemand de slechte kansen met bemesting of kostbaarder teelt durft wagen. Zoo liggen duizende hectaren grond in eene streek, waar eene betere afwatering zoo gemakkelijk is te bereiken!

Het is wel opmerkelijk, dat in Nederland, het klassieke land van waterbestrijding, dergelijke treurige toestanden op het gebied van den waterafvoer, zeer ten nadeele van den landbouw, nog op verschillende plaatsen bestaan 2). Vooral wanneer meer dan één provincie is betrokken bij eenzelfde waterschap, treden de middeleeuwsche eigenge-rechtigheid en autonomie van het waterschapswezen en het gemis van eene krachtige, centrale en deskundige leiding van Regeeringswege sterk op den voorgrond.

Ook hierbij blijkt weder de reeds genoemde voorkeur van ons volk tot individualiseeren, tot het bevorderen van locale belangen ten koste

1) Zie o.a. Mr. J. van der Leeuw, „Geschiedenis van het Heemradschap de Rivier de Eem.”

2) Zie de beschouwingen van Ir. B. A. Verhey, c. i. in „De Ingenieur” van 22 December 1917, alsmede „De invloed van den waterafvoer op het Nederlandsche landbouwbedrijf”. (Verslagen en Mededeelingen van de Directie van Landbouw, 1917.) en „De geschiedenis van het waterschapsbeheer, de tegenwoordige toestand en de moderne opvatting daaromtrent”. (Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij van 1 September 1918.)

van die van het geheele volk. De waterschappen vormen in ons land geen onderdeelen van eene goed geregelde organisatie; zij behartigen slechts de belangen van het eigen gebied, dikwijls zonder de noodige samenwerking met andere overheidslichamen. Bovendien mist de veelhoofdige, veelal niet voldoende deskundige leiding in vele gevallen de noodige voortvarendheid en een juist inzicht in de maatregelen, welke moeten worden getroffen in het belang van de vele aangelegenheden, welke aan de zorg van de waterschappen zijn toevertrouwd. Het Departement van Waterstaat en Gedeputeerde Staten, Rijkswaterstaat en Provinciale Waterstaat kunnen slechts weinig invloed uitoefenen op het beheer van de waterschappen.

Verbetering in dezen toestand is in het belang van de waterloozing en de waterkeering dringend noodzakelijk. Hoezeer eene juiste decentralisatie in het beheer van goed geleide waterschappen wordt toegejuicht, zoo kan deze slechts goede resultaten geven, wanneer de waterschappen gezamenlijk een doelmatig georganiseerd geheel vormen onder eene krachtige, algemeene, centrale hoofdleiding van Regeeringswege.

Gelet op de groote beteekenis, welke eene zorgvuldig beheerschte afwatering, vooral van het polderland, voor de moderne oorlogvoering heeft, is eene reorganisatie van het waterschapswezen in de aangegeven richting ook een groot militair belang. De centrale inundatiedienst zal met het oog hierop met klem op eene dergelijke reorganisatie moeten aandringen, waarmede niet alleen een militair, maar ook een groot economisch, algemeen belang gebaat zal zijn.

Verbetering van de afwatering. In den loop der tijden zijn slechts verbeteringen van zeer ondergeschikt belang aangebracht in de afwatering van de Geldersche vallei. In hoofdzaak betroffen deze verbeteringen de waterloopen beneden den Rooden Haan.

Overigens zijn verschillende ontwerpen opgemaakt, om eene betere afwatering te verkrijgen, waarbij o. m. werd voorgesteld:

- 1°. Het bouwen van een stoomgemaal aan de Grebbe voor het bemalen van de landen boven den Slaperdijk en
- 2°. het verruimen van de beken en van de stadsgrachten van Amersfoort, al of niet gepaard met het omleggen van de Barneveldsche en de Lunterensche beek buiten Amersfoort om naar de Eem.

Door de onder 1°. genoemde ontwerpen zou slechts de afwatering van de landen boven den Slaperdijk worden verbeterd, terwijl die onder 2°. bedoeld, de afwatering van de geheele vallei op zeer gebrekkige en onvoldoende wijze zouden kunnen verbeteren. Door uitvoering van het kanaalplan van de Kanaalvereeniging „De Geldersche Vallei” zal nu de afwatering van de beide, vruchtbare deelen der vallei afdoende kunnen worden verbeterd en daardoor de welvaart van deze streek aanmerkelijk toenemen.

Dit zal vooral het geval zijn, wanneer de Zuiderzee is afgesloten

door den afsluitdijk van Wieringen naar Piaam. De sterk wisselende Zuiderzeestanden hebben een grooten invloed op de Eemstanden, terwijl het regelmatig peil van gemiddeld $0,4 \text{ M.} \div \text{N. A. P.}$ van het afgesloten IJselmeer ook een regelmatig kanaalstand beneden Amersfoort ten gevolge zal hebben.

Zooals reeds werd medegedeeld, zal boven Amersfoort het kanaal een peil van $5,1 \text{ M.} + \text{N. A. P.}$ krijgen, waardoor de landen boven den Slaperdijk regelmatig op het kanaal kunnen afwateren. De totale maximum-afvoer van het scheepvaartkanaal zal hoogstens 16 M^3 . per seconde bedragen, zoodat, gelet op de voor het kanaal vastgestelde afmetingen, niet te vreezen is, dat deze afvoer eene zoo groote stroomsnelheid zal veroorzaken, dat hierdoor de scheepvaart wordt belemmerd.

(Slot volgt.)

Warmteberoerte,

DOOR

W. FROGER,

Kapitein der Infanterie.

Punt 66 V.V. zegt:

„Het in korten tijd afleggen van groote afstanden, in volmaakte orde en zonder achterblijvers, strekt elken troep tot eere.”

Dit sluit dus vanzelf in, dat ieder commandant verplicht is, alle midelen aan te wenden om zulks gedaan te krijgen en daar de warmte de grootste vijand is van marcheerende troepen, zal dus de troepencommandant de gevolgen van die warmte, de warmteberoerte, moeten voorkomen.

Wat wij in de wandeling een zonnesteek noemen, is feitelijk bijna nimmer een zonnesteek, maar een soort van beroerte, „Hitzschlag” zeggen de Duitschers.

Tegen zonnesteek kan men zich beschermen door tegen den binnenkant van den bol van het hoofddeksel een stuk roode stof aan te brengen, zooals men bij fotografische lampen gebruikt; desnoods kan men een stuk rood of geel geprepareerd papier nemen.

Een schijf van die stof laat de chemisch werkzame stralen (violette en ultra-violette) niet door en gaat zonnesteek en hoofdpijn tegen. Wenschelijk is het, ook den nek met een roode lap te beschermen. Aan ons hoofddeksel ontbreekt nekbescherming voor den zomer en oorbescherming voor den winter.

Om warmteberoerte tegen te gaan, moet de troep natuurlijk in de eerste plaats de noodige marschtraining hebben. Voorts moet de man goed doorvoed zijn, iets genuttigd hebben voor het uitrukken; een stuk brood medenemen en de veldflesch gevuld hebben, bij voorkeur met koude thee, koffie of water met een weinig azijn. Aanbeveling verdient het, geen sterken drank te gebruiken (Leidraad Theorie, punt 27).

Gedurende den marsch moet in de behoefte aan drinkwater worden voorzien (108 V.V.).

Bij drukkende hitte moet zoo vroegtijdig worden opgebroken, dat de troepen niet later dan tegen den middag de plaatsen hunner bestemming bereiken (85 V.V.). Vanzelf spreekt, dat de man toch de noodige nachtrust moet hebben en dus vroeger ter ruste moet gaan. Bij groote hitte kan het doelmatig zijn, des nachts te doen marcheeren (124 V.V.).

De hitte heeft een storenden invloed (88 V.V.) op de snelheid van

beweging, terwijl bij het regelen der rusten (93 V.V.) rekening moet worden gehouden met de weersgesteldheid.

Heeft men dus den tijd, dan kan men langzaam marcheeren en grootere en meer rusten nemen.

De troepen moeten echter meestal op een bepaalden tijd en in strijdvvaardigen toestand het marschdoel bereiken. Ook hierbij moet de commandant dus zooveel mogelijk de maatregelen in acht nemen, die leiden tot sparing van de eigen krachten (65 V.V.). Indien men dus bij groote hitte in een bepaalden tijd het doel moet bereiken, zal men dit in het algemeen met andere middelen dan langzamer marcheeren en meer rust moeten zien te bereiken.

Hoe ontstaat warmteberoerte?

Voor een deel moet zij worden toegeschreven aan het feit, dat bij den man de warmteproductie belangrijk stijgt zonder dat er voldoende warmteafgifte kan plaats hebben.

Hoe kan men nu ingevolge ons voorschrift de warmteafgifte bevorderen?

Bij marcheeren buiten 's vijands bereik (84 V.V.) kan de Colonne-Ct. de voorgeschreven afstanden doen vergrooten en tevens tusschen kleinere onderdeelen (sectiën) afstanden doen nemen. Er kan voorts (99 V.V.) aan beide zijden van den weg gemarcheerd worden:

Door deze maatregelen kan de lucht en de waterdamp tusschen de menschen zich verplaatsen, zoodat warmte aan het lichaam kan worden onttrokken en het zweet kan verdampen. Warmte-onttrekking bij den man zelf kan niet plaats hebben tengevolge van den staanden kraag op de veldjas. Reeds herhaaldelijk is door mij betoogd, dat de staande kraag voor veldtenue niet deugt. V.V. punt 104 zegt, dat het losmaken van de veldjas en het afzetten van het hoofddekseel mogen worden toegestaan. M. i. is echter de C.-Ct. verplicht, om aan bovengenoemd uniformgebrek te moeten komen, niet toe te staan, maar *te gelasten* „Kragen los”, zoodra men buiten is en het weer eenigszins drukkend is.

Het moet dus niet als gunst worden toegestaan, doch moet verplichtend zijn.

Evenmin als een veldtenue te combineeren is met een gekleed tenue, evenmin kan een winterkleeding ook in den zomer practisch bruikbaar zijn.

Aangezien dus de lakensche kleeding voor den zomer vaak te warm is, moet de warmte-afgifte bij den man bevorderd worden door indien dit noodig is te gelasten dat een of meer knopen worden losgemaakt.

Ten slotte het hoofdmotief, waarom ik dit artikel schreef. In het M. W. No. 51 van 1914 vond ik een middel tegen warmteberoerte, dat ik zelf met succes toepaste. Het kan den man zoowel als preventief middel, als bij een begin van warmteberoerte-verschijnselen worden verstrekt in den vorm van dubbel koolzure soda.

Het middel is eenvoudig, kost niet duur en doet in ieder geval geen nadeel aan het gestel.

Baat het niet, dan schaadt het niet.

In bovengenoemd artikel van het M. W. lezen wij:

„Ondanks alle mogelijke voorzorgsmaatregelen treden bij drukkende hitte of zomerwarmte, verschijnselen van warmteberoerte op, die de menschen tot uitvallen dwingen.

Bij overgrootte inspanning, bij groote hitte en te warme kleeding, worden groote hoeveelheden zweet geproduceerd, waarmee aan het lichaam 30—50 G. zouten onttrokken worden. Bovendien brengen de spierwerkingen zuren te voorschijn, waardoor de toch reeds zoozeer afgenomen alkalische bloed- en cellichamen geheel werkeloos worden.

Hoe meer water of bier de man drinkt tot het lesschen van zijn dorst, hoe meer zouten hij verliest bij het transpireeren en bij het urineeren.”

Bij het uitwerken van dezen gedachtengang kwam Dr. Hirth tot de conclusie, dat men bij iedereen, die buitengewoon zwaren lichamelijken of wel geestelijken arbeid te verrichten heeft, dan wel bloot staat aan een zeer groot zweetverlies, bijv. reizigers en soldaten, die een langen marsch moeten maken, warmteberoerte kan voorkomen door hem een sterke oplossing van dubbel koolzure soda toe te dienen. Hierdoor wordt het ontstaan van het zuursurplus, dat verbonden is aan iedere inspanning, aan hongerijsden, aan bevrozen en aan sterk zweeten, tegengegaan.

Het is hier niet te doen om een maagpoeder, maar zooals Hirth zegt, om het herstellen van de electriche spanning in alle lichaams-cellen en organen.

Volgens zijn theorie moet ieder van de vele duizend-milliarden cellen een zekere electriche spanning bezitten om levend te blijven, dus om niet ten doode gedoemd te zijn en tot verrotting over te gaan. Daar evenwel de lichamen zelf onophoudelijk zuren produceeren, voornamelijk bij lichamelijke en geestelijke inspanning, zoo verdient het aanbeveling, evenals bij de bestrijding van den diabetes, in plaats van gewoon keuzenzout, een alkalische oplossing te gebruiken.

Volgens de leer van Hirth is het dan gemakkelijk in te zien, waarom na hevig zweeten, enz. het genot van water of bier, het gebrek aan electroïden bij het lichaam verergert en den dood van den man nog ten gevolge kan hebben, wanneer hij, schijnbaar hersteld, ingerukt is en zich in zijn kwartier bevindt.

Het hoofddoel moet dus zijn, door middel van herhaalde toediening van alkali, de electriche spanning in de cellen op peil te houden.

Ik paste bij de laatste najaarsmanoeuvres de Hirth'sche theorie practisch toe en bereikte daarmee het gunstige resultaat, dat geen man van mijne compagnie door warmteberoerte uitviel, terwijl bij groote hitte zeer veel van den troep gevergd werd, terwijl dit bij de andere afdeelingen in gelijke omstandigheden, op vele dagen wel het geval was.

In plaats van poeder geef ik er de voorkeur aan, dubbel koolzure soda in tabletvorm mede te nemen, wat ook practisch tot zijn recht komt. De enkele tabletten kan de man, in geval van nood, ook zonder

water innemen, doordat hij ze door middel van het speeksel in den mond laat oplossen.

Ik nam 1000 stuks natrontabletten (natrium bicarbonicum) mede, die dagelijks onder de korporaals verdeeld werden of wel direct werden gegeven aan manschappen, die neiging tot uitvallen hadden. De tabletten waren in rollen van 10 stuks verpakt.

De Sectie-commandanten namen speciaal de marcheerende manschappen waar, die sterk transpireerden en aan hen werden in de eerste plaats tabletten uitgereikt.

De manschappen ondervonden, volgens hunne verklaringen, werkelijk na gebruik der tabletten, een opwekkend gevoel zoodra hun krachten hun begonnen te begeven, en vroegen vaak uit zichzelf tabletten aan de korporaals, wanneer zij deze niet zelf in hun bezit hadden. Enkel namen op marsch tot 10 tabletten in. Over de waarde van het medicament waren de manschappen van te voren ingelicht.

Ten slotte merk ik op, dat ik mijn waarnemingen slechts gebaseerd heb op marschen, waarbij per dag aanzienlijke afstanden werden afgelegd, bij gevaarlijk zoel weer of drukkende zomerwarmte.

Onder deze marschen bevindt er zich een van 40 K.M. lengte, waarbij de troep 's nachts om 12 uur opbrak en na 18 uur (gevecht en rust inbegrepen) om 6 uur 's middags weder onder dak kwam.

Aan de manschappen waren 2 worsten en 1 brood verstrekt, daar de keukenwagens niet mede waren uitgerukt.

Alleen aan de werking van de dubbel koolzure soda schrijf ik het toe, dat geen enkel man door warmteberoerte uitviel.

Ik moet mij daarom als overtuigd voorstander aansluiten bij de Hirth'sche theorie en zijn raad, die gemakkelijk uitvoerbaar is, als een waardevol middel om warmteberoerte te voorkomen, aan iederen Compagnies-commandant aanbevelen.

Divisie-Cavalerie,

DOOR

P. W. PIETERS,

Eerste-Luitenant der Huzaren.

Eerst sedert kort heeft de naam Divisie-Cavalerie zijn intrede gedaan in onze Voorschriften en met name in het boekwerk „Oorlogsorganisatiën”. Uit de daarin aangebrachte wijzigingen van 29 Juli 1918 bleek tevens dat het divisie-eskadron, dat van ieder regiment cavalerie wordt aangewezen, een bestemming moet hebben, geheel verschillend van die der overige eskadrons en blijkbaar staat dan ook bij de divisie-eskadrons minder snelle beweging op den voorgrond. Het divisie-eskadron toch beschikt volgens bovengenoemde wijzigingen o. m. over drie met twee paarden bespannen haverwagens en een keukenwagen, terwijl bij de drie andere eskadrons twee haverautomobielen en per eskadron een keukenauto zijn ingedeeld.

Aan de eskadrons behorende tot de Regimenten der Cavalerie-Brigade (C. B.) valt dan ook een taak ten deel, geheel afwijkend van die der bij de Divisies ingedeelde eskadrons. De hoofdtaak van laatstgenoemde eskadrons is dan ook, ongezien of de Divisies zich ieder in één marschcolonne bevinden of in marschgroepen verdeeld zijn, het hare bij te dragen voor den marschveiligheidsdienst van de in hoofdzak uit infanterie bestaande colonne waaraan zij zijn toegevoegd. Zoo zien wij dus aan deze cavalerie het gedeelte „beveiligen” toegewezen van de drieledige werkzaamheid: „ophelderden, verkennen en beveiligen” waartoe het ruiterswapen in staat is. Het ophelderden en verkennen is en blijft de hoofdtaak der C. B. Bij het volgende is er steeds op gerekend dat de C. B. ook voor deze taak, ver voor het front der Divisie(n) aanwezig is. Mocht dit niet het geval zijn, dan zal de Divisie-Commandant de tot zijn beschikking staande cavalerie voor de drie bovengenoemde doeleinden moeten bezigen, hoe zwak zij ook zijn moge. Met een kleine officierspatrouille voor den ophelderingsdienst zal dan volstaan moeten worden. De rest zal naar behoefte verdeeld moeten worden, dus hoe gering ook, een deel altijd aan de voorhoede toegevoegd te harer beveiliging. Niet altijd zal de grens tusschen verkenning en beveiliging echter nauwkeurig zijn aan te geven (zie Felddienst Ordnung '08 pt. 114: Aufklärung und Sicherung ergänzen sich und lassen sich nicht immer scharf voneinander trennen). Het verschil zal echter het duidelijkste tot uiting moeten komen in de

aan de commandanten verstrekte opdrachten. Zij moeten weten of zij een nauw contact met de hen volgende voorhoede moeten bewaren (beveiliging) of ruimer vrijheid van beweging hebben om dengene die hen uitzond van de gevraagde berichten te voorzien. In de practijk echter vinden wij maar al te dikwijls een blindelingsche toepassing van het bekende uit '70 dateerende gezegde: „Kavallerie weit voraus”. Zeker, dit gezegde heeft zelfs in 1918 nog niets van zijn groote waarde verloren, al beteekende het toen ter tijd het groote keerpunt in de tactiek der cavalerie waarbij het zwaartepunt niet meer gelegd werd in de achtergehouden „Schlachten Kavallerie” maar in de opheldering en verkenning, ver voor de eigen compacte legermassa's uit.

Helaas bevatten onze reglementen en voorschriften, in tegenstelling met die der andere rijken voor het gebruik van divisie-cavalerie niets definitiefs, ook al is er bij een nauwgezet nagaan, wel iets op te sporen op haar taak betrekking hebbende. De gevolgen van het ontbreken van elke positieve aanwijzing bleven dan ook in de practijk niet uit, ten nadeele van de voor haar oorlogstaak noodige geoefendheid van de divisie-cavalerie, maar evenzeer voor de infanterie voor wie zij haar beveiligend scherm moest uitstrekken. Het onmiddellijk gevolg hiervan zou in werkelijkheid een enorme verzwaring van de taak der infanterievoorhoede geweest zijn, die, zoo ook maar eenigszins mogelijk, haar krachten moet sparen voor het begin van het gevecht. Van haar optreden in het ontmoetingsgevecht kan immers zoo ontzettend veel afhangen! Men kan dit zoo juist en kernachtig terugvinden in de niet algemeen bekende „Instructie omtrent Ophelderen, Verkennen en Beveiligen door Cavalerie” uitgegeven door den toenmaligen Kolonel W. H. Piepers voor het door hem gecommandeerde 2e Regiment Huzaren. Wij lezen daarin op blz. 26 en 27:

Nog is voor de Cavalerie een andere, niet minder gewichtige taak weggelegd n.l. de beveiliging.

Wel is waar geeft de verkenningcavalerie die steeds vooruit is, zoowel gedurende den staat van beweging, als van rust, eenige beveiliging, doch niet die directe beveiliging, welke het geheel tegen plotselinge aanvallen en verrassingen van den vijand beschermt. Groote vijandelijke afdeelingen zullen wel bijtijds door de Verkenning-Cavalerie gesignaleerd worden, maar hier geldt het meer de kleinere afdeelingen, die onrust willen veroorzaken, onrust in een colonne, in een kantonnement, geeft aanleiding tot gejaagdheid, voortdurende inspanning, vermoeienis; dit te voorkomen is de taak der veiligheids-cavalerie; hier treedt het „hulp”-wapen meer „zichtbaar” op den voorgrond. Groote waarde is te hechten aan eene infanterie die moreel ongeschokt is. Elke oorlog leert, dat juist in den beginne de soldaat het meest vatbaar is voor ongewone invloeden, dat zijne zenuwen eerst na verloop van tijd bestand zijn geworden tegen plotselinge veranderingen in den toestand. En dan nog kan verrassing, schrik en vrees

verspreiden die belemmerend op wil en zelfverloochening werken. Het weten en het zien van cavalerie rondom hem, om voor de veiligheid te zorgen, geeft den infanterist rust. De veiligheids-cavalerie zorgt voor de vrijheid van moreel. Met de moderne vuurwapens zoowel met het geweer als met het kanon is verassing reeds op eenige K.M. afstand mogelijk; vandaar dat de onmiddellijke beveiliging zich behoort uit te strekken tot op dien afstand. De infanterie zelf is hiertoe niet in staat, ha a r k r a c h t e n behooren gespaard te worden voor het gevecht.

Behalve echter voor de zoeven genoemde taak der divisie-cavalerie: het voorafgaan aan de spits der marcheerende infanterie en het zoodoende beveiligen der marschcolonne waarbij zij is ingedeeld, kan van haar ook gevergd worden: het leveren van flankpatrouilles en het steun verleenen aan flankdekkingen, terwijl zij zich ook, tengevolge van haar grootere snelheid en van haar capaciteit om zich gemakkelijk dwars door het terrein te verplaatsen, in 't bijzonder leent tot het zoo noodig verband houden met nevenmarschgroepen.

Slaan wij thans een blik op het practisch gebruik der Div.-Cav. zooals dit in ons land over 't algemeen plaats vindt. Het beschikken over cavalerie met haar alom bekende taak „vooruit ter verkenning” veroorzaakt samen met het feit dat de betrokken commandant steeds meer van den tegenover hem gestelden vijand wil weten, dat de bij de voorhoede ingedeelde cavalerie onttrokken wordt aan de taak waarvoor zij bestemd is en haar een verkennende taak ten deel valt, geheel in strijd met het gestelde in pt. 252 O. V. V. Desalniettemin kan het, gezien pt. 199 O. V. V., voorkomen, dat een gedeelte van de beveiligende cavalerie met een bijzondere verkenningsofdracht (ontvangen van den Div.-Ct. c. q. Brig.-Ct. en niet van den Voorhoede-Ct.) wordt uitgezonden. Het zal er in de practijk wel op moeten neerkomen, dat deze afdeeling (patrouille) genomen wordt uit het gedeelte dat de Voorhoede-Ct voorloopig ter beschikking heeft gehouden (3e regel pt. 252 O. V. V.). Onmogelijk kan aan een der patrouilles of pelotons welke, vóór de voorhoede uit, beveiligen tevens een verkennende opdracht verstrekt worden (waardoor zij ook het geboden verband met de volgende infanterie zou verbreken). Het Zwitsersche „Réglement pour le Service et l'instruction de la Cavalerie Suisse 1909” drukt dit in pt. 562 als volgt op beslissende wijze uit: „Ce service de sûreté est tout à fait independant de l'exploration; il reste en contact intime avec les têtes de colonnes de l'infanterie en marche.” (In het Zwitsersche leger is evenals in het onze in 't algemeen één eskadron per divisie ingedeeld. Zie pt. 476 van zoeven genoemd reglement).

Indien b. v. een brigade een absoluut zelfstandige opdracht ontvangt — buiten het divisie-verband om — en haar wordt eenige cavalerie toegevoegd, dan zal de Br.-Ct., voor zoover hem dat noodig voorkomt in verband met hem verstrekte gegevens (b. v. of hij al of niet kan reke-

nen op berichten van andere ter verkenning c.q. opheldering uitgezonden cavalerie- of wielrijdersafdeelingen), zijn toegevoegde cavalerie moeten splitsen. Nu echter ontstaat het gevaar, en de practijk heeft geleerd dat dit niet denkbeeldig is, dat de Voorhoede-Ct., aan wien de Brig.-Ct. (Div.-Ct.) zijn cavalerie ter beschikking stelt, zelfstandig weer aan een deel hiervan een verkennende taak gaat opdragen, waardoor dit gedeelte dus ophoudt een onderdeel dier voorhoede te vormen. Pt. 113 Felddienstordnung '08 (Duitsche Leger) zegt hierover: „Sicherungsabteilungen sind durch die zu sicherende Truppe ortlich gebunden.“ En verkennen is immers uitgesloten wanneer men „ortlich gebunden“ is!

Bij onze oefeningen was het, in verband met de concentratie van ons Veldleger, veelal eene onmogelijkheid de ophelderende en verkennende taak aan de Cavalerie-Brigade — en Luchtvaartafdeeling niet te vergeten — op te dragen en de divisie-cavalerie van de daar achter volgende Divisie(s) een zuiver beveiligende taak te geven. Maar daarin werd immers voorzien door den inhoud van de, aan de oefenende infanterie-commandanten verstrekte, gegevens door den A. B. De zucht echter om steeds nauwkeuriger berichten van den vijand te verzamelen en daarmee het eigen moreel te verhoogen en dus zijne maatregelen op een steviger basis te gronden (zie Gevechts-Handleiding pt. 9, 3e alinea) deed velen er toe besluiten om, zij 't dan ook slechts één patrouille, van de hem toebedeelde cavalerie uit te zenden om hem de begeerde gegevens te verschaffen. Niet dat zulk een patrouille niet voor deze taak opgewassen zou zijn — verre van daar gelukkig! De commandant van de cavalerie ter plaatse, die natuurlijk zoowel zijn menschen als paarden terdege kent, zal die patrouille uitzoeken die, dank zij een oordeelkundige opleiding óók in den verkenningsdienst, zal weten te voldoen aan de haar verstrekte opdracht.

Maar er dient nog op een andere omstandigheid gewezen te worden welke veelal een drukkenden invloed uitoefent op de gecombineerde oefeningen van Div.-cav. en infanterie. Bij de oefeningen met twee partijen waarbij de infanterie de hoofdrol vervult zal, in zeer vele gevallen, gezien de plaatselijke omstandigheden, de afstand tusschen de beide partijen bij den aanvang meestal niet meer dan 10 à 15 K.M. bedragen, waartusschen dan toch minstens aan één kant de beveiligende cavalerie zich op 5 K.M. vóór de spits moet bevinden. Beide partijen marcheeren gelijktijdig aan, de cavalerie kan gedwongen zijn haar afstand van 5 K.M. wat te vergrooten omdat zij tijd noodig heeft voor de vervulling harer arbeid, die niet alleen bestaat in het met sprongen voorwaarts gaan op den marschweg (een taak waarvoor ook de wielrijders zich leenen), maar tevens in het waarnemen en doorzoeken van het zijterrein.

Het gevolg van hare zeer beperkte werkingsfeer zal zijn: een vrij wel onmiddellijk stooten op den vijand en daarmee het einde van een belangrijk deel van haar taak: beveiliging t i j d e n s h e t m a r c h e e-

ren. In zulke gevallen was het ons inziens beter de Cavalerie voldoenden tijd vóór het aanvangsuur van de oefening der eigen infanterie in beweging te zetten (ook al zou daardoor niet van den beginne af het vereischte verband met de spits bestaan) zoodat zij rustig haar voorsprong kan nemen. Het zal voor de cavalerie in ieder geval beter zijn haar reeds van het begin af ter plaatse op te stellen dan haar, om welke reden dan ook, op een algemeene verzamelplaats te ontbieden waar de A. B. de om hem heen verzamelde commandanten zijn bevelen geeft en van waar af allen op hetzelfde uur zich in beweging stellen.

Volgens het meer genoemde pt. 252 O. V. V. behoort de Voorhoede-Ct. een deel der hem toebedeelde cavalerie steeds ter beschikking te houden. Deze ruiters zijn dan verplicht met de infanterie mede te marcheeren. Voorwaar geen benijdenswaardige taak voor deze mannen (al zullen zij ook van de geboden gelegenheid gebruik maken om door naast hunne paarden te marcheeren hunne trouwe krijgsmakkers te sparen). De bedoeling is echter ongetwijfeld dat deze cavalerie er is om gebruikt te worden voor een cavaleristische taak die in deze een verkennende kan zijn. Dit zou zich kunnen voordoen b. v. als meldingen van vliegtuigen inkomen, dat, in eene niet door de ver vooruit zijnde verkenningorganen gemelde richting, zich vijandelijke objecten voordoen waaromtrent de Ct. der marcheerende afdeeling meer zekerheid wenscht te bezitten en welke taak niet vervuld kan worden door eventueel nog ter beschikking zijnde andere onderdeelen der cavalerie(-Brigade).

In 't bijzonder zal het gedeelte der Div. cavalerie dat de Ct. der voorhoede te zijner beschikking heeft gehouden, zich leenen tot het uitzenden van flankpatrouilles waartoe de noodzakelijkheid dikwijls pas gedurende den marsch blijkt. In de punten 265—267 O. V. V. welke handelen over flankpatrouilles wordt wel is waar niet gesproken over de wapensoort van dezen, maar ieder infanterie-Ct. die ervaring heeft opgedaan met flankpatrouilles uit zijn eigen wapen zal met graagte van de hem geboden gelegenheid gebruik maken om hiervoor een ter beschikking zijnde ruiterspatrouille aan te wijzen (afgezien nog van het feit dat het kader der cavalerie in doorsnede meer bedreven is in het kaartlezen dan het infanterie-kader). Pt. 265 O. V. V. zegt in een noot: dat waar enkele ruiters of wielrijders aan de flankpatrouilles toegevoegd kunnen worden hiervoor desgewenscht de tot de onderdeelen behorende ordonnansen kunnen worden gebruikt. Dit komt ons minder gewenscht voor 1°. omdat het voor wielrijders dikwijls groote bezwaren zal opleveren de flankpatrouilles, die zich moeten verplaatsen over voor wielrijders niet- of moeilijk begaanbaar terrein, te volgen en 2°. omdat de toch reeds zoo weinig talrijke bereden ordonnansen hierdoor aan hun eigenlijke taak worden onttrokken. Al deze bezwaren zijn te voorkomen door de flankpatrouilles te nemen uit de beschikbare Div. cavalerie, omdat zij alle nadeelen missen van de infanterie-flankpatrouilles en ook met veel meer succes kunnen optreden tegen vijandelijke

cavalerie-patrouilles die er in geslaagd zijn door de mazen van het net van verkenning- en beveiligingstroepen heen te dringen en nu trachten inzicht te krijgen in onze, zich voortbewegende grootere marschcolonnen.

Pt. 267 O. V. V. erkent de noodzakelijkheid dat aan een flankdekking cavalerie wordt toegevoegd. Vanzelf sprekend is de Div. cav. hiervoor de aangewezen afdeeling, daar nu ook niet meer het zwaartepunt der marschbeveiliging in front maar op de flank ligt.

De Div. cav. zal hier haar taak het best vervullen door patrouilles uit te schuiven in 's vijands richting mits zij niet vergete het contact met de eigen infanterie te bewaren!

Het overgrootste deel der Div. cav. blijft echter haar hoofdtaak vervullen d. i. het marcheeren (met sprongen voorwaarts gaan) ver voor de spits uit en het in een breed front doorzoeken van het terrein ter weerszijden van den marschweg. De breedte van deze terreinstrook te bepalen is vrij wel onmogelijk en zal in hooge mate ahangen van de sterkte der Div. cav. die nagenoeg nooit de sterkte van een geheel eskadron zal bedragen omdat het o. m. niet waarschijnlijk is dat in ons land een troepenmacht ter sterkte van een Nederlandsche Divisie zich in één colonne zal verplaatsen maar daarentegen in twee of meer marschgroepen waarbij dan toch elk dier marschgroepen over eenige Div. cav. zal moeten kunnen beschikken.

Dikwijls echter zagen wij in de praktijk één Brigade werken met het geheele divisie-eskadron waarbij dan aan dat eskadron een breedtestrook van 15 K.M. werd gegeven. Dit getal werd vermoedelijk geheel ten onrechte ontleend aan het vermelde in pt. 225 O. V. V. en toch is hier duidelijk sprake van een verkenningdetachment. De Ct. van een divisie-eskadron die zijn werkingssfeer een breedte gaf van 15 K.M. zou toch slecht kunnen voldoen aan hetgeen hem als taak wordt gesteld: beveiligen van de colonne waarbij hij is ingedeeld!

Waar de Deutsche Felddienstordnung '08 in pt. 168 zegt; „Zuweilen wird es zweckmässig sein die Divisionskavallerie zur Besetzung wichtiger Punkte an der Marschstrasse, zur Sperrung von Geländeabschnitten oder zur Offenhaltung von Engen voraus zu senden" is het ook in ons land, al is het niet in onze voorschriften uitgedrukt, mogelijk dat de vooruitzijnde Div. cav. haar vuurwapen zal moeten gebruiken. Waar bij ons gedurende de mobilisatie de sterkte aan wielrijders zeer is toegenomen en aan deze afdeelingen veelal een taak zal ten deele vallen op den marschweg voor de infanterie uit, zullen deze wielrijders toch dikwijls den steun niet kunnen ontberen van de afgezeten ruitery om b. v. kleine afdeelingen, die trachten den marsch der naderende infanterie te vertragen door het bezetten van defilés, te verdrijven. Eveneens zal zich b. v. de noodzakelijkheid voor een kort vuurgevecht voor de beveiligende cavalerie en wielr. voordoen om afdeelingen die de werkzaamheden van een, zich in het terrein vastzettenden, vijand trachten te dekken, te verjagen, om zodoende meer gegevens nopens dien vijand te verzamelen. Maar al behoort het ook in geen deele tot de

taak der beveiligende cavalerie om een vuurgevecht aan te gaan, zij zal niet mogen schromen om wanneer haar het voorwaarts gaan door infanterie en het zijwaarts uitwijken door het terrein belet wordt naar haar karabijn en zoo noodig ook haar bajonet te grijpen.

De poging, zich met getrokken sabel en in snellen galop „er doorheen te slaan” zal maar in zeer enkele gevallen gelukken.

Is eenmaal het gevecht tusschen de wederzijdsche strijdmachten ontbrandt, dan verandert daarmede ook geheel en al het karakter der Div. cav. en is ook op haar van toepassing pt. 38 Gev. Handleiding dat geen onderscheid maakt tusschen beveiligende en verkennende cavalerie al spreekt ook de eerste alinea van een „verkennde taak”. De verkennende cavalerie zal echter reeds lang voordat er sprake is van gevechtsaanraking der voorhoeden uitgebogen zijn om haar taak voort te zetten in rug en flanken der tegenpartij. Zoolang mogelijk echter zal de Div. cavalerie het verband met de voorhoede bewaren, die gedurende den marsch, steeds vertrouwend op de waakzaamheid der haar toegevoegde huzaren, ook nu niet gaarne dien steun zou missen. Is de verkennende cavalerie nog voldoende sterk om haar hier boven omschreven taak voort te zetten, dan kan aan de Div. cavalerie zonder bezwaar opgedragen worden het leveren van gevechtspatrouilles op de(n) niet aangeleunde(n) vleugel(s) terwijl zij ook zoo noodig in staat is om op te treden als dekking voor de artillerie voor welke taak zij in dezelfde mate is opgewassen als de infanterie. Wel is waar is de karabijn een wapen van minder ballistisch vermogen dan het geweer, doch dit motief weegt hier minder zwaar; voorts is de eskadrons-Ct. in de gelegenheid door patronen-bandeliers den munitie-voorraad zijner manschappen te vermeerderen.

Aan het einde van elken strijd zal voor de Div. cav., evenals voor alle andere cavalerie-afdeelingen, blijven gelden, dat bij het gelukken van den vijandelijken hoofdaanval de cavalerie zich op die afdeelingen des vijands werpt die den terugtocht der eigen partij het meest bedreigen. Zij schroomt hierbij niet zich op te offeren (C R. II pt. 342). Toch vergete hierbij speciaal de Ct. der Div. cavalerie niet, dat de infanterie waaraan hij onafscheidelijk verbonden moet blijven zijn hulp en steun op den mogelijk volgenden terugtocht nog noodig zal hebben. Ten slotte volgt dan de vervolging en haar tegenhanger: de terugtocht. Voor de evenwijdige vervolging, waartoe de cavalerie zich door hare snelheid van beweging juist in 't bijzonder leent, zal nu de verkennende cavalerie het aangewezen gedeelte zijn waarbij zij naast verontrusting, afsnijding en het ophouden van den vijand ook haar verkennende taak zal blijven vervullen, steeds de voeling met den vijand bewarende (pt. 192 O. V. V.). De beveiligende cavalerie zal zoo noodig, door steeds weer den tegenstand te breken van de door den vijand achtergelaten afdeelingen die den terugtocht moeten dekken, aan de eigen infanterie gelegenheid verschaffen om in het voor de vervolging noodige versnelde

tempo te kunnen doormarcheeren. Bij den terugtocht zal ook dan weer de Div. cav. haar beschermende vleugels om de infanterie moeten heen-slaan om haar gelegenheid te geven rustig en kalm door te marcheeren naar het door den A. B. nieuw aangegeven doel.

Uit pt. 263 O. V. V. blijkt nog, dat de oorspronkelijk ver voor het eigen front uit zijnde verkennende Cavalerie, die haar opdrachten ontvangt van den A. B., thans de taak ten deel valt wederom het contact met den vijand op te nemen en te waken tegen ondernemingen tegen de flanken der eigen hoofdmacht. Mocht de vijand er echter in slagen met enkele kleinere afdeelingen die flanken tóch te naderen, dan zal zij stuiten op de beveiligende cavalerie die met de hoofdmacht mee marcheert o. m. ter hoogte harer flanken. Zoo blijkt ook hier weer hoe onmisbaar de cavalerie voor de infanterie is aan welke zij behalve den moreelen steun van hare aanwezigheid ook de noodzakelijke vrijheid van handelen moet verzekeren om haar zodoende in staat te stellen onder voor haar gunstige omstandigheden zoo noodig opnieuw het gevecht aan te binden. De infanterie moet steeds de overtuiging hebben dat haar zusterwapen w a a k t, maar ook, dat het tot de taak van het ruiterswapen behoort om, de roemrijke traditie getrouw, zich zoo noodig voor het geheel op te offeren (zie pt. 70 Gev. Handleiding laatsten zin).

Is eenmaal tot legering overgegaan, dan zal de cavalerie de dankbaarheid der infanterie kunnen oogsten die haar, door een voorposten-opstelling, de noodige rust verschaft om zodoende paard en man in de gelegenheid te stellen nieuwe krachten te verzamelen voor den volgenden dag. Hiermede zal de legering der cavalerie ook nauw verband moeten houden en zal haar in het kantonnement een plaats „aan de van den vijand afgekeerde zijde” gegeven moeten worden. Zij zelf zal dan voor de kantonnementswachten in het haar aangewezen gedeelte moeten zorgen. Bij een langdurige door voorposten beveiligde legering zal het aanbeveling verdienen enkele patrouilles overdag ter beschikking der C. ten V. P. D. te stellen.

Tot de bijzondere zorgen van den Ct. der Div. cav. behoort ook nog zijn trein, bestaande uit de handpaarden der officieren en zeven met paarden bespannen voertuigen. Deze met zich mede te voeren aan den staart van het grootste gedeelte van zijn eskadron zal belemmerend werken op zijn vrijheid van beweging en bij de ontwikkeling tot het gevecht van de voorhoede zou deze weldra moeten stooten op bedoelde voertuigen. Noodgedwongen zal de E. Ct. zijn trein dus wel moeten achterlaten bij die der voorhoede, want van een zelf medenemen kan immers geen sprake zijn. Bovendien, zooals wij reeds hierboven vermeldden, zal het een zeer groote uitzondering zijn dat een eskadron Div. cav. in haar geheel bij een colonne optreedt en dan zal er voor die afzonderlijke onderdeelen niet te rekenen vallen op den trein. Meer nog dan eenig ander wapen zal de cavalerie er zich aan moeten ge-

wennen zich gedurende langen tijd den steun van hare voertuigen te ontzeggen. De officieren kunnen hunne handpaarden laten medevoeren bij hunne pelotons.

Willen alle bovengemelde theoretische beschouwingen tot haar recht komen, in 't bijzonder dus de innige samenwerking van de infanterie en de haar toebedeelde cavalerie, dan zal liet noodig zijn, dat de cavalerie niet steeds op zich zelf blijft oefenen en de infanterie-commandanten de cavalerie alleen bij de door hen ontworpen grootere oefeningen te hulp roepen, maar dat de Div. cav. zooveel mogelijk in staat wordt gesteld steeds met marcheerende infanterie samen te werken, waartoe zoo oneindig dikwijls de gelegenheid bestaat, welke helaas maar al te vaak ongebruikt wordt gelaten.

Militair politiek Maandoverzicht.

(Afgesloten 23 December 1918.)

NEDERLAND. De volksaandacht, die gedurende ruim $4\frac{1}{4}$ jaar hoofdzakelijk den oorlog gewijd was, voelt zich na afloop der krijgsverrichtingen plotseling verstoken van dit machtige concentratiepunt en waar gedurende den krijg voor het oog der wereld groote eensgezindheid en samenwerking bij de oorlogvoerende volken heerschte, vertoont zich in deze eerste maand zonder krijgsverrichtingen reeds de ontbinding van die eendracht.

In de Centrale Rijken is de verwarring algemeen, doch ook bij de overige volkeren heeft de verdeeldheid, zij het dan ook in meer parlementairen en meer geordenden vorm, haar intrede gedaan.

Behalve de eischen voor het vredestractaat komen nu alle binnenlandsche kwesties, die gedurende den oorlog niet behandeld konden worden, aan de orde.

Naast de ethische beginselen van wereldpolitiek, die echter reeds danig aan het tanen zijn, nu het militair-staatkundig evenwicht verbroken is, blijft echter de vrees voor de algemeene wereldrevolutie, het bolsjewisme, nog een sterke factor voor de eenheid der partijen onderling.

Juist deze bedreiging met eene revolutie heeft ook in ons land samenwerking der contra-revolutionnaire partijen bevorderd, na de beroeringen van verleden maand.

Desniettenstaande is zoowel de binnenlandsche, als de buitenlandse positie van Nederland er niet gunstiger op geworden. De verwarring en de stakingen in Duitschland hebben het totale stopzetten van den steenkolenaanvoer ten gevolge gehad, terwijl eerst op 12 December overeenstemming met Engeland werd verkregen over de levering van eene betrekkelijk kleine hoeveelheid van 60.000 ton steenkolen. Een 100.000 ton steenkolen, door Amerika toegezegd, worden door Nederlandsche schepen gehaald, doch zullen vermoedelijk te laat komen om ernstige complicaties te voorkomen. Bovendien hebben zich een aantal moeilijke politieke kwesties voorgedaan, die mede ten doel hebben om onze positie in de wereld te schaden.

In de eerste plaats heeft de aanwezigheid van den Duitschen ex-Keizer en den ex-Kroonprins in ons land, zeer veel stof aan de geallieerde pers gegeven tot vijandig geschrijf tegen Nederland. Trots alle gemotiveerde Nederlandsche betoogen gaat deze pers door onder krachtige bewoordingen voor uitlevering te pleiten. Door de Neder-

landsche regeering werd op 30 November eene commissie benoemd om de rechtspositie van den voormaligen Keizer nader te definiëeren. Onder den drang der omstandigheden hebben Keizer en Kroonprins respectievelijk op 28 November en 1 December per oorkonde afstand hunner rechten gedaan. op 28 November kwam ook de Duitsche ex-Keizerin te Maarn aan.

Tot soortgelijke moeilijkheden heeft de doortocht der ontwapende Duitsche troepen door Limburg aanleiding gegeven. Om de talrijke verdraaide voorstellingen te ontzenuwen heeft de Minister van Buitenlandsche Zaken op 26 November eene verklaring dienaangaande gepubliceerd, waaruit bleek, dat de Nederlandsche regeering geheel te goeder trouw, in hoofdzaak in het belang der Belgische bevolking gehandeld had, na vooraf de gezanten van België, Engeland, Frankrijk en Italië met haar voornemen in kennis gesteld te hebben. Voorts werd nog de interneering der Duitsche vaartuigen uit Antwerpen nader verklaard aan de hand van onze neutraliteits-proclamatie. Blijkens eene verklaring van den Belgischen Minister van Buitenlandsche Zaken verwijt zijne regeering, vermoedelijk gesteund door de overige geallieerde landen, ons, dat hunne gezanten voor een voldongen feit geplaatst werden en voorts, dat uit België gestolen materieel hierdoor door de Duitschers in veiligheid is gebracht en velen aan gevangenschap zijn ontkomen.

Het eerste is minstens sterk overdreven, het tweede is geheel in strijd met de waarheid, omdat de Duitsche troepen ruimschoots den tijd zouden hebben gehad, langs onze Limburgsche grens naar Duitschland te marcheeren, en de Nederlandsche regeering in elk geval verplicht was, de vreemde troepen, die zich aan onze grens aanmeldden, te interneeren, zoodat deze nooit door de geallieerden zouden zijn gevangen genomen.

Tegelijkertijd hiermede is er, op initiatief der Belgische annexionistische partij, in een deel der Belgische pers, door enkele Fransche bladen gesteund, een felle actie tegen Nederland begonnen, die de inlijving van Zeeuwsch-Vlaanderen en een deel van Limburg beoogt; als eerste eisch wordt tevens volledige vrijheid op de Schelde bepleit. Genoemde actie heeft eene spontane tegenbeweging in de bedreigde Nederlandsche gebieden uitgelokt. In de Provinciale Staten van Limburg en Zeeland werd, respectievelijk op 11 en 14 December, bij acclamatie eene motie van trouw aan Vorstin en Vaderland aangenomen en ter kennis van de regeering gebracht, terwijl tal van particuliere vereenigingen en commissies protestvergaderingen belegden.

Ten slotte zijn er met China en Siam moeilijkheden gerezen, welke verband schijnen te houden met het behartigen der Duitsche belangen in die landen, waarmede de Nederlandsche Vertegenwoordiging was belast. Intusschen heeft hieromtrent, op 9 December, de Chineesche gezant eene geruststellende verklaring afgelegd, terwijl het verzoek om terugroeping van onzen vertegenwoordiger uit Siam later werd tegen-
gesproken.

Hoewel gelukkig — en natuurlijk — ook van gematigde Belgische zijde tal van protesten worden geuit tegen de niet genoeg te brandmerken annexatiewoede en rooflust van hebzuchtige Belgen, blijft gevaar dreigen; groote waakzaamheid is daarom een dringende eisch, zoowel voor onze regeering als voor onze pers, opdat deze wereldoorlog niet besloten worde door een rechtsschending tegenover eenen neutralen staat, welks evenbeeld in de geschiedenis niet te vinden ware!

Men heeft een begin gemaakt met de demobilisatie door lichteningen naar huis te zenden, bepalingen te treffen voor het dirigeren der troepen op de vredesstandplaatsen en depôts op te heffen. Bovendien werden belangrijke militaire voorraden uit de Stelling van Amsterdam vrijgegeven.

Tot Chef van den Generalen Staf werd benoemd de waarnemend-Opperbevelhebber, Luitenant-Generaal W. F. Pop en op 16 December werd het commando van het veldleger overgedragen aan de nieuw benoemden Luitenant-Generaal J. Burger.

Eerst op 5 December werd een aanvang gemaakt met de behandeling der Staatsbegroting in de Tweede Kamer; gedurende de behandeling stelde Minister Jhr. Ruys de Beerenbrouck eene staatscommissie tot grondwetsherziening in het vooruitzicht.

In Nederlandsch-Indië treedt de gouverneur-generaal krachtig op tegen onruststokers door Sneevliet, die openlijk tot verzet tegen de regeering aanspoorde, te verbannen, Daartegenover werd door den president in den Volksraad de benoeming eener commissie voor politieke hervormingen onder Mr. Carpentier Alting aangekondigd.

De inschrijving op de 5e leening sedert den aanvang van den oorlog zal begin Januari worden opengesteld, tot een totaal bedrag van 350 miljoen gulden.

De crisis-uitgaven bedroegen tot 1 Sept. j.l. ongeveer 1.3 milliard gulden en zullen tot April a.s. ruim 1.6 milliard bedragen. De oorlogswinstbelasting, de verdedigingsbelastingen en de geraamde winst op de N. U. M. zullen alsdan ongeveer 0,5 milliard hebben opgebracht.

BELGIË. Op 23 November hield de Koning zijn intocht in Brussel onder groote geestdrift der bevolking, doch, terwijl de Belgische troepen wederom, nu aan den Oostkant, het land verlaten hebben om het gebied ten Noorden van Aken tot aan den Rijn te bezetten, is de binnenlandsche eenheid wederom verbroken. De partijstrijd is in vollen gang. In de eerste troonrede na zijnen intocht, welke rede overigens niet uitmunte door groote duidelijkheid, werd de ongrondwettelijke bijeenroeping van eene nieuwe volksvertegenwoordiging, gekozen volgens algemeen kiesrecht voor mannen vanaf 21-jarigen leeftijd, aangekondigd. Men ging hierbij van de overweging uit, dat het nu geen tijd is om zich te verdiepen in onvruchtbare debatten over grondwetsherziening, doch dat ten spoedigste alle mannen, waarvan zoovelen groote offers voor het vaderland gebracht hebben, het stemrecht moeten krij-

gen. De Katholieken dringen tevens aan op onmiddellijke invoering van het vrouwenkiesrecht, waarover volgens het huidige plan de nieuwe volksvertegenwoordiging eerst zal moeten beslissen. Aangezien algemeen wordt aangenomen, dat het vrouwenkiesrecht den Katholieken en Conservatieven zeer ten goede zal komen, treden hier dus de partijbelangen op den voorgrond. Bovendien baart de taalkwestie moeilijkheden. Hoewel in de troonrede gelijkheid der talen werd aangekondigd, wordt vooral van Waalsche zijde op het herstel der Fransche Hoogeschool te Gent aangedrongen. Onder invloed van de anti-activistische beweging heeft de gemeenteraad van Gent eveneens eene motie in dien geest aangenomen. Desniettenstaande is het de wensch der meeste Vlamingen om te Gent eene uitsluitend Vlaamsche Hoogeschool te bezitten.

Gedurende het bezoek van den Koning en de Koningin aan den president der Fransche Republiek te Parijs heeft de Koning in eene tafelrede op 5 December de opzegging der permanente gewaarborgde neutraliteit aangekondigd, overwegende, dat deze België niet voor onheilen behoud had. Tegelijk met dezen nieuwen koers in de buitenlandsche politiek zal België ook vermeerdering van grondgebied krijgen. Naast verzoeken uit Moresnet, Malmedy en andere Waalsche gemeenten, die in 1815 bij Duitschland werden gevoegd, komen ook uit het Groot-Hertogdom Luxemburg stemmen, die aansluiting bij België beoogen. Toch moeten deze berichten onder voorbehoud worden aanvaard. De absurde eischen uit annexionistische kringen, die, behalve Zeeuwsch-Vlaanderen en Nederlandsch-Limburg, ook nog alle streken tot aan den Rijn bij België willen voegen, hebben vooral ook onder de Vlamingen verzet uitgelokt.

De lichten tot en met 1912 zullen worden afgelost door de nieuw op te roepen lichten 1914—'19.

Een gunstig verschijnsel in verband met de verhouding tot Nederland, is de plechtige hulding van den Nederlandschen gezant van Vollenhoven, tegelijk met den Amerikaanschen gezant Whitlock en den Spaanschen Villalobar, op 17 December in de Kamer als blijk van België's dankbaarheid voor de vele diensten gedurende de vreemde overheersching aan België bewezen; tevens werd van Vollenhoven benoemd tot eereburger van Brussel, Antwerpen en Luik.

LUXEMBURG. Op den 23en November 1918 wendde de Groot-Hertogin zich tot den president van de Vereenigde Staten om zijnen hulp in te roepen tegen de gevaren van den Duitschen terugtocht en demobilisatie. Het verzoek werd naar den intergeallieerden oorlogsraad te Versailles verwezen; inmiddels werd na het wegtrekken der Duitschers, het geheele land door geallieerde troepen bezet.

Het vraagstuk van de toekomst van Luxemburg zal nog vele moeilijkheden opleveren, aangezien de wenschen der bevolking zeer uiteen oopen.

Voorstanders voor het behoud van den ouden toestand zijn de geestelijkheid en hunne aanhangers, eenige industrieelen, voorstanders van het oude tolverbond met Duitschland, en de overige Duitschgezinde elementen.

Aansluiting bij Frankrijk wordt door de socialistische arbeiders gewenscht.

De landbouwers uit het Noorden zien hun voordeel in een tolverbond met België.

Ten slotte moet men onder vele intellectueelen, enkele industrieelen en de ambtenaren de voorstanders van de algeheele aansluiting bij België zoeken.

Alle berichten in België gelanceerd over den wensch der Luxemburgers om zich bij het z.g. oude vaderland aan te sluiten komen dus in ieder geval slechts van een gedeelte der bevolking, welk deel vermoedelijk nog geen meerderheid vormt.

DUITSCHLAND. Het gebeurde dezer laatste 30 dagen heeft duidelijk aangetoond, dat het vroegere Duitschland, het Duitschland van de daad, althans voorloopig volkomen verdwenen is. De revolutie is ontwaard in eene aaneenschakeling van meer of minder gezwollen redevoeringen, vergaderingen en protesten met vrijwel als eenig punt van overweging, de verkiezingsdatum der bijeen te roepen Nationale Vergadering.

De verklaring van deze, voor Duitschland zoo noodlottige, werkeloosheid moet gezocht worden in het feit, dat vrijwel iedereen door vrees bevangen is en de goede elementen hun energie geheel verloren hebben.

In de eerste plaats vreest vrijwel het geheele Deutsche volk de besluiten van zijne overwinnaars en velen meenden, dat, wanneer in Duitschland de chaos volkomen werd, de vrees voor het bolsjewisme de geassocieerden zou nopen de wapenstilstandsvoorwaarden te verzachten. Vooral Joden schijnen in dezen zin een druk uitgeoefend te hebben; zij zijn in grooten getale in arbeidsraden, regeeringslichamen e. d. gekozen. Met deze zienswijze strookte natuurlijk het uitstellen der verkiezingen voor de Nationale Vergadering, zoodat nog in het begin van deze maand alle besluiten der z.g. bevoegde lichamen neerkwamen op de terugzetting der verkiezingsdata, gepaard gaande met protesten tegen de harde wapenstilstandsvoorwaarden door den voorzitter van den Deutschen wapenstilstandscommissie.

In afwachting van de uitwerking hiervan maakten de gevaren, die het Deutsche bezit bedreigden, van de zijde der bolsjewistische spartacugroep het echter juist noodzakelijk maatregelen tegen de binnenlandsche verwarring te nemen. Voegt men nog bij deze tegenstelling de onzekerheid, die bestond over de houding der gardetroepen, die naar Berlijn terug marcheerden, dan is het duidelijk, dat in het begin van December in Berlijnsche regeeringskringen eene uiterst zenuwachtige stemming

heerschte, die op zichzelf reeds allen vruchtbaeren regeeringsarbeid uitsloot. Men bepaalde zich meestal tot het uitvechten van persoonlijke geschillen.

Dagen lang werden voor groote volksmenigten gloedvolle redevoeringen gehouden over de al of niet wenschelijkheid de uitvoerende commissie van den arbeiders- en soldatenraad van Groot-Berlijn te hervormen, welke commissie zich weer tegen den Minister van Buitenlandsche Zaken *Solf* gekeerd had; doch eene motie van vertrouwen maakte een einde aan de debatten. Middelerwijl ontstond een geschil met het hoofd der voorloopige regeering in Beieren *Eissner*, die zeer verstoord over een Berlijnsch protest tegen de openbaarmaking van onthullingen over den oorsprong van den oorlog, alle verkeer met Buitenlandsche Zaken in Berlijn afbrak, hetgeen in en buiten Beieren weer een stroom van protesten en vergaderingen uitlokte. Het eenige positieve, wat in de richting der nationale vergadering tot stand kwam, was het besluit der uitvoerende commissie van den Arsolraad van Groot-Berlijn om een congres van alle Deutsche Arsolraden op 16 December uit te schrijven, waarop het vraagstuk zou worden behandeld. De regeering handhaafde echter inmiddels haar besluit in ieder geval voor 2 Februari 1919 geen Nationale Vergadering bijeen te roepen.

Intusschen vermeerderden de moeilijkheden, waarop 24 November door *Hindenburg* gewezen werd. In de eerste plaats begonnen de teekenen van eene afscheidingsbeweging in vele deelen des lands zich te vermeerderen, welke beweging in vele gevallen wederom haar oorsprong vond in de zucht om de gevreesde oorlogslasten te ontgaan. Het ernstigste voor de eenheid van het Deutsche Rijk was de beweging om onder Fransch protectoraat eene Rijnsch-Westfaalsche republiek te stichten, die voortgang maakte naarmate de Deutsche troepen over den Rijn terugtrokken (8 December kwamen de laatste afdeelingen bij Koblenz over de rivier) en de geassocieerde troepen de linker Rijngebieden en de 3 bruggehoofden Keulen, Koblenz en Mainz bezetten, waarbij de Belgen ten N. van Keulen, de Engelschen Keulen en Bonn (hier liggen Canadeezen), de Amerikanen de strook van Koblenz en de Franschen die van Mainz en Elzas-Lotharingen voor hunne rekening namen. Oncontroleerbare geruchten over het drijven van groot-industrieelen in deze richting werden op eene vergadering der Deutsche-democratische partij door Professor *Weber* eenvoudig als vaststaande feiten verkondigd. De groote fabrikanten *A. en F. Thijsen*, *Stinnes* en eenige anderen werden gevangen genomen, doch moesten laten wederom worden vrijgelaten, toen de beschuldiging uit de lucht gegrepen bleek.

Ook uit Sleeswijk en Zuid Baden kwamen berichten over aansluitingspogingen bij Denemarken en Zwitserland. En daarnaast bestond het groote gevaar, dat het Rijk in eenige groote deelen uiteen zou vallen, waarop reeds wees de vorming van eene afzonderlijke Noordwest-Deutsche Republiek omvattende Oldenburg—Oost Friesland—de Noordzee eilanden, Bremen en vermoedelijk ook Harburg—Hamburg en deelen van Sleeswijk-Holstein.

Dit gevaar trachtte men te bezweren door eene conferentie van 70 afgevaardigden uit alle bondstaten te houden, welke vergadering op 25 November door Ebert geopend werd en die zich tenslotte voor de eenheid van het Rijk uitsprak, hoewel Brunswijk en Gotha tegenstemden; ook deze vergadering drong echter op de bijeenroeping eener Nationale Vergadering aan.

Stakingen braken in Groot-Berlijn uit, Breslau dreigde met eene afscheiding van Silezië, wanneer geen spoedig bijeenroepingsbesluit genomen werd, ongeregeldheden braken in Dusseldorf en andere plaatsen uit, totdat eindelijk op 6 December een mislukte staatsgreep der Spartacusgroep aanleiding werd tot eene bloedige botsing te Berlijn. Den volgenden dag namen anti-bolsjewistische soldaten de uitvoerende commissie van den Arsolraad van Groot-Berlijn gevangen en riepen Ebert tot president van de Deutsche republiek uit. Deze echter, bevreesd voor groote oppositie en de naar Berlijn oprukkende fronttroepen, weigerde en wist de vrijlating der uitvoerende commissie wederom te bewerkstelligen. Bevreesd voor de massa-betooingen van Liebknecht en de berichten over bolsjewistische onlusten te Mainz, besloot de regeering eindelijk eene republikeinsche soldatenweer van 10.000 man te doen vormen om zich tegen de bolsjewistische elementen te kunnen handhaven (8 December). Op 9 en 10 December bereikten de betoelingen haar hoogtepunt. De meest fantastische verhalen over anti-revolutionnaire neigingen der in aantocht zijnde gardetroepen deden de ronde.

Te midden van deze hooge spanning en verwarring trokken op 11 December de gardetroepen onder Generaal Hoffmann Berlijn binnen en tot groote geruststelling der regeering bleken zij Ebert-Haase te willen steunen.

Fehrenbach, de president van den vroegeren Rijksdag kondigde, onder den indruk van het spartacusgevaar, in een manifest de bijeenroeping van den Rijksdag aan om zodoende eene regeering te kunnen vormen, die de vijand wilde erkennen. Wel werd Fehrenbach dadelijk door de regeering voor de gevolgen gewaarschuwd, doch toen op 13 December bleek, dat bij de verlenging van den wapenstilstand tot 17 Januari 1918 5 uur nam. de neutrale zône langs den rechter Rijnsoever ten Noorden van Keulen bezet zou worden en een termijn voor de uitlevering der 5000 locomotieven, 150000 spoorwagens en 5000 vrachtauto's slechts tot 18 Januari verlengd was en Foch bovendien den volgenden dag verklaarde de Arsolraden niet te erkennen, was het pleit ten gunste van de spoedige bijeenroeping der Nationale Vergadering eigenlijk beslist.

Op 16 December begon het congres van afgevaardigden der arbeiders en soldatenraden uit geheel Duitschland in het Huis van Afgevaardigden, bijgewoond door de regeering en de uitvoerende commissie van den Arsolraad van Groot-Berlijn; buiten betoogden aanhangers van Liebknecht. Het kwam tot tooneelen van de grootste wanorde. De onafhankelijke socialisten, bij monde van Ledebour, beschimpten de

meerderheidssocialisten. De Minister van Oorlog werd tot aftreden geroepen, en eindelijk na eene 4-daagsche vergadering werd de motie *Cohn* aangenomen om de verkiezingen voor de nationale vergadering op 19 Januari 1919 te doen plaats vinden, terwijl de regering tot de bijeenroeping onder de controle van eene uitvoerende commissie der centrale arsolradenvergadering zal komen te staan.

Ondertusschen heeft de uitlevering van groote deelen der Duitsche vloot plaats gehad en zijn Engelsche smaldeelen verschillende Duitsche havenplaatsen binnengelopen o. a. op 8 December te Dantzig en 11 December te Kiel. De gevolmachtigde van *Beatty*, admiraal *Browning*, heeft de uitlevering van alle Entente-schepen, ook die prijsverklaard waren, voor 17 December geëischt, benevens de volkomen buitendienststelling en ontwapening van alle niet in te leveren oorlogschepen.

Tegen de interneering van het leger van *Mackensen* in Hongarije werd geprotesteerd.

Einde November heeft de commandant der Duitsche troepen in Oost-Afrika de generaal-majoor *von Lettow Vorbeck* zich met 30 officieren, 125 Europeesche soldaten en een paar duizend inboorlingen in Noord-Rhodesia overgegeven. Deze officier heeft als militair in alle opzichten den dank van zijn vaderland verdiend.

De eerste Duitsche troepen zijn op 10 December uit de Oekrajina in Duitschland aangekomen.

DUITSCH-OOSTENRIJK. Einde November zijn vertegenwoordigers der Duitsch-Oostenrijksche regering te Berlijn aangekomen om over eene aansluiting van het land bij Duitschland te spreken. Inmiddels is bij de Nationale Vergadering een wetsontwerp ingediend om eene constitueerende vergadering van ongeveer 233 afgevaardigden op 1 Maart 1919 bijeen te roepen, waarbij het plan, om ook in het land wonende Rijks-Duitschers mede te laten stemmen, nog in beraad is.

De regering begint zich het lot der buiten Duitsch-Oostenrijk verspreid wonende Duitschers meer aan te trekken.

HONGARIJE. Einde November heeft de Hongaarsche regering zich tot de Geassocieerden gewend, teneinde verlenging van den wapenstilstand en onmiddellijke opening der vredesbespreking te verkrijgen en in afwachting der beslissingen eene reeks protesten geuit tegen de bezetting van deelen van het land door vreemde troepen. Het Hongarije, zooals dat onder het Habsburgsche bewind bestond, is dan ook snel aan het wegslinken tot een land van bescheiden afmetingen.

In de eerste plaats heeft geheel Kroatië zich afgescheiden; nauwelijks had de Hongaarsche regering zich hiermede vereenigd of vanuit het Noorden en Noord-Westen des lands drongen de Tsjecho-Slowakische troepen Slowakië binnen, hetgeen wederom protesten van *Karolyi* bij Kolonel *Vix*, het hoofd der Fransche militaire missie te Boeda-

Pest, uitlokte. Ten slotte moest de regeering zich hierbij toch neerleggen, en werden orders gegeven om de Hongaarsche troepen uit de betwiste streken terug te roepen. Doch inmiddels zijn de Roemenen Zevenbergen binnengerukt, waar zij de Roemeensche bewoners steunen in hunne afscheidingsbeweging, zulks reeds met groot succes, doch natuurlijk onder scherpe protesten van de deelen der bevolking van andere nationaliteit, hier voornamelijk Duitschers van Saksischen oorsprong.

Ook worden uit het Banaat, waarheen de Serviërs troepen hebben gestuurd, klachten en protesten vernomen; hier echter ook van Roemeenschen kant.

Ten slotte schijnen zelfs Duitsch-Oostenrijksche agenten in het Westen des lands wapenen uit te deelen en stemming te maken onder de bevolking voor eene aansluiting bij Duitsch-Oostenrijk. Uit alles blijkt, dat Hongarije volslagen machteloos is. Karolyi verklaarde zelfs, dat er, met het oog op den toestand, van verkiezingen voor eene wetgevende vergadering geen sprake kon zijn. Geruchten over troebelen zijn dan ook veelvuldig.

TSJECHO-SLOWAKIË. De president van dezen nieuwen staat, *M a s a r i j k*, heeft zich na een bezoek aan de intergeallieerde conferentie te Londen naar het Italiaansche hoofdkwartier te Padua begeven, en is daarna te Praag teruggekeerd, en feestelijk verwelkomd. Hij schijnt o.a. op financieele hulp aangedrongen te hebben.

De Tsjecho-Slowaken hebben een begin gemaakt met de bezetting van tal van landstreken, waarop zij aanspraak maken, vermoedelijk om de vredesconferentie voor een voldongen feit te stellen. Deze gebieden omvatten niet alleen de streken door Tsjechen en Slowaken bewoond, doch geheel Bohemen, Moravië en voorts geheel Slowakië. De bezetting van Duitsch Bohemen gaat met een groot aantal protesten der Duitsche inwoners gepaard. Plaatsen als Karlsbad, Reichenberg, Trautenau, Gablons en Friedland, alle in Duitsch Bohemen, zijn reeds in Tsjechische handen. In Moravië is Brünn in hunne handen gevallen, terwijl ook in Slowakië, waaruit de Hongaren langzaam terugtrekken, Neutra en Eperjes bereikt zijn. Onderhandelingen tusschen Praag en Boeda-Pest over de overgave van Presburg hebben nog tot geen resultaat geleid. De Tsjecho-Slowakische troepen in Italië, gevormd uit Oostenrijksche gevangenen en overloopers, zijn inmiddels ook in Bohemen aangekomen.

Nadat de eerste minister *K r a m a r s c h* reeds verklaard had, niet naar centralisatie te streven en Slowakië geheel vrij te zullen laten, kwamen er berichten over de stichting van eene onafhankelijke republiek Slowakië met Eperges als hoofdstad.

Afgezien van de doorzetting der militaire bezetting der reeds genoemde streken, treedt de regeering te Praag oogenschijnlijk gematigd en bezadigd op. Met Duitschland werd reeds eene overeenkomst gesloten over den ruil van eenige handelsartikelen, terwijl ook Weenen van brandstoffen en levensmiddelen zal worden voorzien. De laatste

beschikbare berichten wijzen op eene toenadering tot Polen, teneinde de moeilijkheden die gerezen zijn uit de aanspraken beider landen op het vroegere Oostenrijksche Silezie uit den weg te kunnen ruimen. In het binnenland wordt in de eerste plaats naar orde gestreefd. Eenige democratische maatregelen, zooals afschaffing van alle adellijke titels en ordeteekenen, werden reeds genomen. Overigens wordt hier ook gewacht op de besluiten der vredes-conferentie.

ITALIË. Het einde van den oorlog, in voor Italië gunstigen zin, heeft den politieken toestand in dat land een weinig ontspannen. De socialisten verklaarden bij hunne eischen tevens, dat zij vooralsnog geen reden hadden om eene bepaald anti-monarchale actie te voeren, mits de monarchie geen beletsel zou zijn voor de nieuw in te voeren hervormingen. Inmiddels is de Kamer op 2 December verdaagd, nadat eene wet werd aangenomen, waarbij aan iedereen, die in het gemobiliseerde leger gediend heeft, het stemrecht wordt toegekend en op 27 November eene motie van vertrouwen in de regeering was aangenomen. Orlando had zich onder eenig voorbehoud voor de beginselen van Wilson uitgesproken.

De Italianen hebben verschillende z.g. strategische punten buiten hun land bezet, waaronder ook Innsbrück op 26 November. De Zuid-Slaven hebben, door middel van hunne nationale regeering te Laibach, reeds te Belgrado bij de gemeenschappelijke Zuid-Slavische regeering tegen het overschrijden der bij den wapenstilstand bepaalde demarcatie lijn door de Italianen geprotesteerd. Nadat de vroegere Oostenrijksche vloot door de Joego-Slaven was overgenomen, eischte Italië de uitlevering en liet zelfs het slagschip *Viribus Unitis* in de haven van Pola opblazen, waarbij 300 Slaven omkwamen. De Joego-Slavische commandant telegrapheerde naar Parijs en de interventie van Clemenceau schijnt erger voorkomen te hebben. Ook in de door Italië bezette gebieden om Triëst, Fiume en Laibach is de toestand zeer gespannen.

Als een niet nader te controleeren bijzonderheid, kan hier worden opgemerkt, dat de Italiaansche openbare meening Nederland veel minder slecht gezind schijnt te zijn, dan die in de overige geallieerde landen.

FRANKRIJK. De afgelopen maand is eene aaneenschakeling geweest van overwinningsfeesten, officieele bezoeken en geestdriftige redevoeeringen.

De grootste vreugde heerscht over de bezetting van Elzas-Lotharingen door de Fransche troepen en Poincaré, Clémenceau, Foch en andere Fransche autoriteiten hebben in de verschillende steden van het bezette gebied hun luisterrijken intocht gehouden.

In dit feestvertoon en eene verklaring van de Nationale Vergadering van Elzas-Lotharingen, heeft Poincaré aanleiding gevonden om in zijne rede in het stadhuis van Straatsburg aan te kondigen, dat eene

volksstemming over het aanstaande lot van het land, niet meer zal kunnen plaatsgrijpen, zonder de gevoelens der Elzas-Lotharingers diep te kwetsen. De bovenbedoelde Vergadering, een lichaam gevormd uit den vroegeren Landdag, echter zonder de Duitsch gezinde leden, eischte het recht op, om zich zonder meer bij Frankrijk aan te sluiten.

De opmerking van den president, dat de Duitsche pogingen om het land te germaniseeren volkomen mislukt zouden zijn, geeft echter eene aanwijzing, dat de Franschen bij het volvoeren hunner plannen, van de zijde van een deel der bevolking tegenwerking verwachten.

Ook de hoogdravende proclamatie van den commissaris der republiek te Metz, Mirmann, vroeger prefect te Nancy en de daarop gevolgde uitlegging van de pers omtrent de noodwendigheid van deze proclamatie, teneinde de vele Duitschgezinden te overtuigen, wijst in die richting. Intusschen heeft Foch alle gemeenschap met den Duitschen Rijnsoever verboden en werd eene Fransche Rijnflottille samengesteld onder kapitein-ter-zee Serax.

Reeds hebben Foch en Clemenceau Londen bezocht, en werden de Engelsche en Belgische vorsten binnen Parijs verwelkomd, doch den grootsten indruk op het Fransche publiek maakte de aankomst van den president Woodrow Wilson, op Vrijdag 13 December 1918, in Frankrijk. Vooral de Fransche socialisten hebben deze gelegenheid aangegrepen om in hem hunne idealen voor eene nieuwe wereldorde te huldigen. Tot nu toe werd echter geene officieele bespreking gehouden en zal Wilson eerst de verwoeste streken in Noord-Frankrijk bezoeken. Daarna zal pas blijken in hoeverre de tegenwoordige Fransche regeering met Wilson's denkbeelden instemt; dat er groote verschilpunten bestaan is echter nu reeds zeker.

In de binnenlandsche politiek, welke zeer op den achtergrond getreden is, werd door Fransche vrouwen eene beweging voor het vrouwenkiesrecht begonnen onder Mevrouw Siegfried, gematigd feministe; ook hier werd eene afgevaardigde naar Wilson gezonden om hem dank te brengen voor den steun door hem aan de zaak der vrouwen verleend.

De demobilisatie is in Frankrijk begonnen. Op 16 November werden de lichten 1887, '88 en '89 op 26 November de lichtung '90 en op 8 December de lichtung 1891 naar huis gezonden. De overige lichten 1892—1897 van de territoriale legerreserve zullen vanaf 25 December tot 5 Februari volgen. Ten einde deze demobilisatie te regelen heeft de ministerraad besloten het Kamerlid Descamps tot onderstaatssecretaris te benoemen en hem hiermede te belasten. De socialisten oefenen scherpe critiek op de regeering uit, aangezien zij vinden, dat de demobilisatie te langzaam plaats vindt.

Eene delegatie van syndicalisten en parlementaire socialisten heeft er bij de regeering op aangedrongen vertegenwoordigers der Fransche arbeiders op de vredesconferentie toe te laten en overigens geene moeilijkheden voor eene internationale arbeidsconferentie, welke zou

moeten vergaderen tegelijkertijd met de vredesconferentie, in den weg te willen leggen.

ENGELAND. Tot en met 14 December, den stemdag, bleef het land nog geheel in het teeken der verkiezingen staan. Over het geheele land werden verkiezingsvergaderingen gehouden maar terwijl het publiek vroeger met leuzen als „Home Rule” of „Free Trade” moest worden gepaaid, hoorde men nu niet veel meer dan de eischen om ex-keizer Wilhelm aan een gerecht over te leveren en de oorlogslasten zoo veel mogelijk door Duitschland te laten betalen. Alleen de „Labour Partij” kwam krachtig op voor hare beginselen, omvattende: den Volkerenbond, de afschaffing der geheime diplomatie en de verwerping zoowel van den economischen oorlog als de actie tegen de Russische sovjetregering. Ook heeft Ramsay MacDonald wederom het zelfbeschikkingsrecht voor Ierland geëischt, over welk recht de nationalistenvens eene nota aan Wilson aanboden.

Wegens de idieele punten in haar programma schijnen vele intellectuelen de Labourpartij te zullen steunen bij deze verkiezingen.

Vooral tegen het tersprake brengen van de Iersche kwestie op de vredesconferentie, heeft Lloyd George zich in zijne verkiezingsrede scherp gekant, aangezien hij eene inmenging in de binnenlandsche kwesties niet dulden kan. Ook staat hij op het standpunt van schadeloosstelling en bestraffing der schuldigen. Hij is zelfs zoo ver gegaan te verklaren, dat de in Engeland wonende Duitschers zullen worden uitgezet.

Lloyd George wenscht, dat de dienstplicht wederom zal worden afgeschaft en dat de vredesdelegatie de opdracht krijgen zal, ook voor de afschaffing in andere landen te ijveren. Aangezien hij echter tegelijkertijd op de noodzakelijkheid van het behoud der Britsche vloot wees, heeft deze verklaring bij velen een eenigszins zonderlingen indruk gemaakt. Inmiddels worden de soldaten van het leger in de gelegenheid gesteld zich voor 2, 3 of 4 jaar te verbinden teneinde zoodoende het leger voor de uitgebreide taak welke het nog wacht op sterkte te houden.

In Ierland zijn de verwachtingen deze keer zeer hoog gespannen. De Sinn-Feiners doen hun uiterste best en het is niet onmogelijk, dat zij $\frac{2}{3}$ der 107 Iersche mandaten bemachtigen zullen. Aangezien zij besloten hebben niet naar Westminster te zullen gaan, zou, wanneer 70 à 80 Sinn Feiners in Ierland bleven, dit in verband met de nieuwe beginselen van Wilson in de wereld een diepen indruk maken. De leider der Sinn Feiners, de Valera en verscheidene hunner kandidaten, zitten nog steeds gevangen, hetgeen de partij vermoedelijk op het huidige oogenblik ten goede zal komen.

De uitslag der verkiezingen zal eerst op 28 December bekend worden, opdat ongeveer 4.000.000 soldaten hun stem uit alle gebieden, waar Engelsche troepen opereeren, kunnen inzenden. Bij enkele candidaat-

stelling werden reeds 107 leden gekozen, terwijl voor de 600 resteerende zetels 1,518 kandidaten gesteld zijn, waarvan door de coalitie (Unionisten, een groot deel der liberalen en een kleine Labour afdeeling) 471, de liberalen 253, de Labour partij 376 en de rest door kleinere partijen. Het groot aantal kandidaten is een van de merkwaardigste verschijnselen dezer verkiezingen. De regeering schijnt het voornemen te koesteren het parlement eerst na de bijeenkomst der vredesconferentie bijeen te roepen.

De verdeeldheid, die zich na het sluiten van den wapenstilstand ook in de Engelsche industriele wereld openbaarde, duurt nog voort. Nauwelijks is de spoorwegcrisis bezworen door de invoering van een 8-urigen werkdag, gepaard aan eene loonsverhooging, of in Lancashire is eene staking onder de textielarbeiders uitgebroken, waarbij 100.000 man betrokken zijn. Ook hier wordt loonsverhooging geëischt. Beide partijen schijnen zich nu echter bereid verklaard te hebben op een bemiddelingsvoorstel der regeering in te gaan.

Ondertusschen zal, blijkens de verklaringen van den Premier, het staatstoezicht op verschillende takken van handel en industrie nog gehandhaafd moeten blijven. Het groote kolengebrek, waardoor vele schepen niet kunnen uitvaren, wijst reeds op de vele moeilijkheden, welke zich nog zullen voordoen. Plannen tot uitbreiding van de havens van Londen zijn ontworpen.

De regeering heeft besloten, dat de eerste ministers uit de koloniën de vredesconferentie zullen bijwonen. Botha is reeds te Londen aangekomen.

Lloyd George, die reeds plannen voor de inkrimping van het kabinet na den vrede heeft gemaakt, verklaarde zich tegen partijpolitiek, alvorens de opbouw van het land geheel voltooid zal zijn. Op de wijzigingen, die alsdan in het kabinet zullen plaatsvinden, is reeds door het uitreden van Smuts vooruitgelopen.

Op de intergeallieerde conferentie, die te Londen heeft plaats gehad, heeft men zich bepaald tot de volgende onderwerpen:

- 1e. De besluiten over de uitbreiding van den wapenstilstand.
- 2e. De uitlevering van den Duitschen ex-keizer.
- 3e. Het vraagstuk der schadevergoedingen.
- 4e. Fransche en Italiaansche plaatselijke belangen.
- 5e. De inrichting van de volgende staten: Polen, Zuid Duitschland, Servie, Griekenland, Roemenië en Tsjecho-Slowakië.
- 6e. De voedselvoorziening en in verband hiermede het scheepvaart-probleem.
- 7e. De Vredesconferentie.

Geen uitslagen der besprekingen zijn nog bekend geworden, alleen zijn geallieerde admiraals en marinecommissies in Duitse havens aangekomen om daar controle uit te oefenen op de genomen besluiten.

RUSLAND. Op 7 November werd de gedenkdag der Revolutie ge-

vierd door de onthulling van talrijke standbeelden te Moskou, waaronder o. a. een van Robespierre, terwijl extra voedsel kosteloos aan iedereen werd verstrekt en eveneens kosteloos volksvoorstellingen werden gegeven in de schouwburgen. Doch deze zorgelooze feeststemming bedekt de bezorgdheid voor de toekomst, want op vele fronten wordt de Sovjetrepubliek bedreigd. De regeering schijnt echter nog niet van plan te zijn allen tegenstand op te geven en schijnt onder vereeniging der Menschewiki en Bolschewiki eene verdedigingscommissie onder Lenin gevormd te hebben. Volgens den correspondent van de „Times” in Siberië, zou het leger uit 40 divisies, in het geheel 250.000 man bestaan, terwijl nog 40 divisies worden gevormd en opgeleid; zelfs is deze maand eene Hoogere Krijgsschool ter opleiding van officieren voor den staf van het roode leger opgericht. Een groot deel van het leger, volgens genoemden correspondent 30 %, bestaat echter uit Duitsche en Magyaarsche vroegere krijgsgevangenen, waaronder ook talrijke officieren. In de wapenstilstandscommissie stelde de Entente aan Duitschland reeds den eisch deze officieren terug te roepen; de Duitsche vertegenwoordigers verklaarden zich echter machteloos.

Op het Dwinafront bij Archangel hebben de Sovjet-troepen op 11 November eenig succes behaald, zij hebben deze voordeelen tegen aantallen van Entente troepen gehandhaafd; overigens heeft de hevige koude de krijgsverrichtingen vrijwel verward.

In den Oeral wordt de gevechtswaarde der Russische en Tsjechische Ententetroepen door innerlijke oneenigheid verminderd. Te Omsk heeft nl. de admiraal Koltchak de macht aan zich getrokken, hetgeen aanvankelijk, vooral onder de Tsjechen, misnoegen verwekte. Latere berichten wijzen echter uit, dat men zich met de krachtige leiding van admiraal Koltchak beter kan vereenigen. De Revolutionnair-socialistische leider Tsjernof, die gedurende eenigen tijd oppositie tegen de voorloopige regeering voerde, naar aanleiding waarvan Koltchak met dictatoriale macht werd bekleed, werd gevangen genomen. Intusschen is de Fransche generaal Janin met den Tsjechischen minister van oorlog Stefanetz te Omsk aangekomen. De Sovjetregeering tracht van de ontevredenheid der Tsjechen gebruik te maken door hen regimentsgewijze vrijen gewapenden doortocht naar Bohemen te bieden. Toch hebben de Russische anti-revolutionnaire afdeelingen begin December nog een succes op de roode troepen behaald door Jekaterinburg te ontzetten en 1000 gevangenen te maken.

Het ernstigste wordt de Sovjetrepubliek tegenwoordig uit het Zuiden bedreigd, waar eene nieuwe voorloopige regeering is gevormd, die door Sazonof, den vroegeren Russischen minister van Buitenslandsche Zaken van 1910 tot 1916, nauwe betrekkingen met de Entente onderhoudt, en zich te Jekaterinodar heeft geconstitueerd. Deze regeering wordt door een vrijwilligersleger, versterkt door troepen uit het Don- en Kubagebied onder generaal Krasnow, Hetman der Don-

kozakken, en door Entente eenheden gesteund. Reeds kwamen berichten over eene belangrijke overwinning op de Sovjettroepen bij Nowo-Chopersk, waarbij ongeveer 11.000 gevangenen gemaakt zouden zijn.

De berichten omtrent eene derde voorloopige anti-revolutionnaire regeering onder den, blijkbaar niet gefusilleerden, vroegeren minister-president Trepoff te Stockholm zijn nog niet duidelijk.

Tenslotte schijnen de Bolsjewisten de lijst hunner misdaden nog verlengd te hebben, door een groot aantal Romanoffs, waaronder de vroegere Tsaritsa en hare vijf kinderen op wreede wijze te vermoorden.

OEKRAJINA. In de Oekrajina wordt de strijd tusschen het bolsjewisme en de overige partijen met kracht voortgezet en de bolsjewisten hebben in verschillende, door hen veroverde plaatsen sovjets opgericht.

De regeering heeft reeds herhaaldelijk op steun der Entente aangedrongen. Deze is toegezegd; Kiëf en Charkof zullen bezet worden, terwijl in Odessa reeds vlootafdeelingen zijn aangekomen; troepen zijn geland en de Duitsche legerafdeelingen hebben zich teruggetrokken. Intusschen eischt de Entente, dat de Duitschers de orde zullen handhaven, totdat hare troepen deze taak zullen hebben overgenomen.

De regeering heeft samenwerking met de overige randstaten gezocht en de bewindhebbers in Georgië, het Terek-, Don- en Kuban-gebied hebben de uitnodiging voor eene conferentie te Kiëf aangenomen.

Op 14 December is de Hetman afgetreden en is de regeering overgenomen door een directoire van 5 leden. Duitsche troepen schijnen dezen staatsgreep gesteund te hebben.

POLEN. Gedurende het afgesloten tijdvak heeft Wolff een merkwaardig aantal berichten over ongeregelheden en jodenprogroms in Polen verspreid. Het Poolsche correspondentiebureau heeft ze vrijwel alle tegengesproken. Het is niet onmogelijk, dat de Duitsche pers onjuiste berichten de wereld heeft ingestuurd, omdat het in discredit brengen van Polen den steun der Entente zou kunnen verzwakken. Voor de Constituante, waarvoor de verkiezingen op 26 Januari 1919 zullen plaatsvinden, zullen behalve afgevaardigden uit Polen en West Galicië ook vertegenwoordigers der bevolking uit Silezië en andere Duitsche streken, waar Polen wonen, uitgenoodigd worden; de vroegere Rijksafgevaardigden uit Oost-Galicië worden eveneens verzocht zitting te komen nemen, omdat verkiezingen in die streken onmogelijk zijn. In het geheel zullen 241 afgevaardigden bijeenkomen.

De verhouding tot Duitschland is dan ook niet verbeterd. Op 27 November protesteerde de regeering in eene nota tegen de plunderingen door Duitsche soldaten in samenwerking met bolsjewistische elementen en eischte onverwijld ontruiming van het land. Aangezien Duitschlands antwoord niet bevredigend was, heeft zij vervolgens de

diplomatieke betrekkingen met dat land afgebroken. Tegelijkertijd toont Polen de neiging zich geheel bij de Entente aan te sluiten; eene commissie van Fransche officieren, uitgezonden door generaal Franchet d'Esperey is te Warschau aangekomen en feestelijk ontvangen. Bovendien heeft Polen haar gezant ook uit Rusland teruggeroepen.

Verdere aanspraken worden door Polen op Hongaarsche randgebieden gemaakt; een leger van 60000 legionairs zou reeds gereed staan ter bezetting dezer streken.

De berichten over jodenprogroms in Oud-Polen en Galicië schijnen echter, niettegenstaande de Poolsche tegenspraak, wel waarheid te bevatten. Bij de talrijke gevechten tusschen Polen en Oekrajeniers in Galicië schijnen ontegenzeggelijk groote wreedheden door Polen op joden gepleegd te zijn; ook uit Oud-Polen kwamen soortgelijke berichten.

In de geheele wereld is door de joden met kracht tegen deze schanddadens geprotesteerd; Rezen, de vertegenwoordiger van den joodschen nationalen raad in Oost-Galicië, heeft bij de Entente en Neutralen, waaronder ook Nederland, geprotesteerd en om militaire hulp verzocht.

Intusschen is de regeering van Polen nog in handen van den republikeinsch gezinden Pilsudski met Moraczewski als minister president; eene liquidatie commissie zetelt onder deze regeering nog te Krakau, terwijl in Lemberg een voorloopig Poolsch bestuur is ingesteld. Een revolutionnair-socialistische raad in Lublin werd ontbonden.

De Paus heeft in een brief aan den Aartsbisschop van Warschau de onafhankelijkheid van Polen erkend.

FINLAND. De Landdag heeft het verzoek om ontslag van den rijksbestuurder Svinhufo ingewilligd en aan generaal Mannerheim verzocht de hoogste macht in Finland te aanvaarden. Mannerheim die in Engeland vertoefde, heeft zich hiertoe bereid verklaard en zich reeds naar Helsingfors ingescheept. In Juni 1918 verliet hij het land na als opperbevelhebber van het Finsche vrijwilligersleger met behulp van Duitsche troepen de bolsjewistische troepen uit Finland te hebben verdreven. Hoewel Mannerheim destijds op het standpunt van den monarchalen regeeringsvorm stond, werd aangenomen, dat hij zich niet vereenigen kon met de groote macht der Duitschers in Finland. Op 16 December nu hebben de laatste Duitsche troepen Finland verlaten. Mannerheim heeft aan eenen vertegenwoordiger van „Reuter” medegedeeld, te zullen werken voor de totale onafhankelijkheid van Finland, eene goede verstandhouding met de Geallieerden, samenwerking met de Scandinavische Rijken en eene oplossing der Aalandeilandenkwestie in overeenstemming met de wenschen van Zweden. Hij zal het parlement ontbinden teneinde met eene nieuwe volksvertegenwoordiging dit programma te kunnen verwezelijken. Intusschen heeft de regeering reeds eene gedeeltelijke amnestie voor politieke veroordeelden afgekondigd.

DE OOSTZEELANDEN. De Oostzeelanden maken moeilijke tijden door. Als gevolg van het bepaalde bij den wapenstilstand trekt Duitschland zijn troepen uit deze gebieden terug, hetgeen voor bolsjewistische elementen, geholpen door hunne Russische geestverwanten het sein is geweest om te trachten de macht in handen te krijgen.

In het betrekkelijk goed geconstitueerde Litauen hebben zij vooralsnog minder succes, al gewagen berichten over eene algemeene staking in Libau en het oprukken van bolsjewistische troepen naar die stad. Onder tusschen heeft het Litaisch persbureau bekend gemaakt, dat tot de volksrepubliek „Latsiga” zullen behooren, alle streken door Letten bewoond, t. w.: Koerland, Lijfland en de 3 Lettische districten van Witebsk.

Doch in Estland, waar de toestanden minder geconsolideerd waren, en dat ook bovendien dicht bij de operatie basis der sovjet gelegen is, hebben reeds hevige gevechten ten Oosten van Jewa tusschen bolsjewistische troepen en Estlandsche landweer plaats gehad. Voor Reval is een Engelsch eskader aangekomen, terwijl volgens oncontroleerbare geruchten eene concentratie van antirevolutionnaire troepen bij Pleskau plaats heeft, die verbinding zou houden met de voorloopige Groot-Russische regeering in Jekatrinador.

DENEMARKEN. In Denemarken neemt de Sleeswijksche kwestie een groot deel der publieke aandacht in beslag. Op 18 November jl. richtte het Deutsche Rijksdaglid voor Sleeswijk, Hansen-Nörremölle, een schrijven tot de Deensche regeering, waarin hij te kennen gaf, dat de bevolking van Noord Sleeswijk d. i. ten noorden van de lijn: Hoyer tot een punt aan de kust even ten noorden van Flensburg zich bij Denemarken wenscht aan te sluiten en liet hij uitkomen, dat bij eene eventuele volksstemming ook in Midden-Sleeswijk velen voor Denemarken zouden stemmen. Op 25 November antwoordde de Deensche minister van Buitenlandsche Zaken eene oplossing te zullen zoeken in overeenstemming met den wil der bevolking van Sleeswijk en de belangen der oorlogvoerenden. De Deensche regeering schijnt in deze kwestie zeer voorzichtig op te willen treden, omdat het zelfde verschijnsel als in vele andere Deutsche grensgebieden zich hier ook voordoet, nl. dat velen, hoewel geheel van Deutsche nationaliteit, ijveren voor eene aansluiting bij een ander land, teneinde de zware lasten te ontgaan, die op het Deutsche volk zullen komen te rusten als gevolg van het verliezen van den oorlog. Bovendien ijveren de Sleeswijksche socialisten voor eene afzonderlijke republiek, aangesloten bij het overige Duitschland.

Dat zich echter een deel van Sleeswijk bij Denemarken zal aansluiten is vrij zeker, te meer omdat de tegenwoordige Deutsche regeering er geen bezwaar tegen schijnt te zullen maken.

Daartegenover is de laatste hand gelegd aan de losmaking van IJsland van het moederland door de aanneming van de wet, die de onderlinge betrekkingen regelt waarbij alleen de persoonlijke band van een ge-

meenschappelijken koning blijft bestaan. Deze wet treedt op 1 December 1918 in werking.

NOORWEGEN. In verband met den eisch van het spoorwegpersoneel om vóór 1 Januari 1919 de loonen te verhoogen, teneinde eene algemeene staking te voorkomen, heeft de koning den Storting op 9 December in buitengewone zitting bijeengeroepen, iets wat sedert 1882 niet meer was voorgekomen. Daar echter de grondwet het oproepen der nieuw gekozen Storting belet, is de vorige wederom bijeengekomen. In zijn troonrede bepleitte de koning de wenschelijkheid de loonen der ambtenaren te verhoogen.

Nu de resultaten van den duikbootoorlog in hun geheel kunnen worden overzien, blijkt, dat de Noorsche koopvaardijvloot van 3405 schepen met 2.656.708 bruto registerton vóór den oorlog, verminderd is tot 3278 schepen met 1.895.966 ton.

Dit jaar zullen geen Nobelprijzen worden uitgereikt.

ZWEDEN. Nadat de Zweedsche regeering kennis had gekregen van het bestaan van eene omvangrijke propaganda-organisatie der Russische bolsjewistische regeering aan het hoofd waarvan de Russische gezant *W o r o w s k i* stond, heeft zij de diplomatieke betrekkingen met het bolsjewistische Rusland afgebroken, haren gezant teruggeroepen en de Zweden in Rusland aangeraden naar hun vaderland terug te keeren. Hierdoor zal de bolsjewistische wereldpropaganda, die voornamelijk over Zweden werd geleid vermoedelijk op groote moeilijkheden stuiten.

ZWITSERLAND. Na de gunstige resultaten der regeeringsactie tegen de dreigende revolutie, wordt door de burgerlijke partijen op strenger optreden tegen de revolutionairen aangedrongen. De bondsraad heeft daar reeds gevolg aan gegeven, door 40 bolsjewisten uit te wijzen. Intusschen vertoont zich de verdeeldheid in Zwitserland tusschen de Deutsche en Fransche kantons opnieuw, naar aanleiding van de debatten over de economische leiding gedurende de oorlogsjaren door *S c h u l t h e s s*, raadgever der federatie, die van pro-Duitsche neigingen beschuldigd wordt. De afgevaardigden der Fransch-Zwitserse kantons eischen volledige openbaarmaking, hetgeen echter door den bonds-president voorloopig voor onmogelijk werd verklaard. Dit antwoord heeft groote ontstemming in Fransch-Zwitserland gewekt. De correspondent van de „*Temps*” spreekt zelfs van afscheidingsplannen, hetgeen vooralsnog onwaarschijnlijk lijkt.

De Fransche pers is daarentegen zeer ingenomen met den uitslag der presidentsverkiezing voor 1919. In tegenstelling met de gebruikelijke procedure is niet de vice-president *M u e l l e r* gekozen, doch de voorzitter van het Roode Kruis, het lid van den bondsraad *A d o r* uit Genève en zulks met eene belangrijke meerderheid. *M u e l l e r* schijnt

dictatoriale neigingen te hebben vertoond en tevens steeds op eene Duitsche overwinning gerekend te hebben.

SPANJE. De agitatie in zake de autonomie van Catalonië en de houding der republikeinen zijn oorzaak geweest dat het kabinet, gevormd door Garcia Prieto zich slechts een maand heeft kunnen handhaven.

Men heeft getracht de crisis nu te bezweren door Romanones, die reeds zitting had in het nu afgetreden kabinet, met de vorming van een nieuw ministerie te belasten. Romanones zelf neemt Buitenlandsche Zaken. De republikeinen en socialisten denken, dat dit het laatste monarchale kabinet zal zijn. Aangezien Romanones er echter niet in slaagde een liberaal concentratie-ministerie te vormen, heeft hij in de Cortes verklaard voornamelijk de buitenlandsche politiek en de economische vraagstukken te zullen behandelen, hoewel de vraagstukken der Catalonische autonomie en der hervormingen in Spaansch Marokko zeer urgent blijven. Zijn ministerie wordt dus slechts door eene minderheid gesteund. Het is nu reeds zoover gekomen, dat de afgevaardigden voor Catalonië onder hunnen leider Cambó de Cortes hebben verlaten.

Door de conservatieven onder Maura wordt eene scherpe actie tegen de autonomie gevoerd.

Om de economische verhoudingen met het buitenland beter te kunnen regelen, is Romanones naar Parijs vertrokken, teneinde met Wilson, Clemenceau en andere regeeringspersonen der geassocieerde landen overleg te plegen, eene reis, die voor het neutrale Spanje vermoedelijk niet zonder voordeelen zal blijven.

Ook in de koloniën heerscht een toestand van onzekerheid. In Marokko is de resident-generaal generaal Jordana gestorven en verlangt de Spaansche bevolking meerendeels als zijn opvolger generaal Selvestre om een einde te maken aan de wanordelijke toestanden, die tegenwoordig in Spaansch Marokko heerschen. Het gevolg van deze benoeming zou een volkomen breuk met het Marokkaansch hoofd Raisoeli beteekenen, waardoor vermoedelijk eene militaire expeditie noodzakelijk zou worden. De vorige bewindsman stond eene politiek van samenwerking met den zeer onbetrouwbaren Raisoeli voor.

Het ontslag van den Spaanschen gezant te Berlijn, Polo de Barnabe, is door den koning aangenomen. Voorloopig zal men, met het oog op de verwarde toestanden in Duitschland, geen nieuwen functionaris benoemen.

Tevens wordt nu uit Madrid gemeld, dat de Duitsche gezant Prins Ratibor zich heeft gecompromitteerd en Romanones hem heeft verzocht heen te gaan.

PORTUGAL. Na twee vruchteloze pogingen is op 15 Dec. de president Sidonio Paes het slachtoffer geworden van een moordaan-

slag. In December 1917 door een staatsgreep aan het bewind gekomen, werd van zijn wijs beleid nog veel verwacht. Nog kort geleden was hij het middelpunt van geestdriftige volksbetoogingen ter gelegenheid eener wapenschouwing, gehouden na de onderdrukking van bolsjewistische troebelen. Doch heden hebben zijne politieke tegenstanders gezegevierd.

Voorloopig is de Minister van Marine uit het zittende kabinet, *Canto Castro*, tot president uitgeroepen, zoodat de oppositie nog niet aan het bewind is gekomen.

SERVIË (Joego-Slavië). Nadat de regeering wederom in Belgrado was teruggekeerd, heeft de prins-regent naar aanleiding van eene afvaardiging van 27 leden van den Zuid-Slavischen Raad te Agram de vereeniging van alle Zuid-Slavische landen onder de dynastie *Karageorgewitch* erkend en is het eerste Joego-Slavische Kabinet onder *Pashitch* gevormd, waarin alle partijen, waaronder ook een Mohammedaan waren vertegenwoordigd. Hierbij werd de hoop uitgesproken, dat Italië niet zou vasthouden aan de beloften, die men het bij het geheim verdrag van Londen gedaan had, doch dat het de vereeniging van alle Zuid-Slaven zou erkennen. Steeds bestaat er nog eene ernstige spanning met de Italianen, die de kuststreken bezet houden, en met de Roemenen in het Banaat, waar Servië ook aanspraak op schijnt te maken. Volgens de laatste berichten is *Pashitch* wederom afgetreden en zal hij opgevolgd worden door *Kerotsjek*.

ROEMENIË. Nadat de Duitsche troepen van *Mackensen* het land hadden verlaten, hebben Fransche divisies onder generaal *Berthelot*, uit Bulgarije komende, hunne plaats ingenomen. Berichten over revolutie en uitroeping der communistische republiek werden verspreid.

Of er inderdaad ernstige ongeregelheden hebben plaats gehad, is moeilijk uit te maken, doch tot nu toe is het gezag der regeering nog niet aangetast. Het bewind onder generaal *Conda* schijnt plaats gemaakt te hebben voor een nieuw nationaal kabinet *Bratianu*; hierbij werd de constituante ontbonden, waarvoor nu nieuwe verkiezingen volgens algemeen kiesrecht en evenredige vertegenwoordiging zullen worden gehouden. Bessarabië zal eveneens afgevaardigden zenden. De regeering heeft tevens besloten alle besluiten der nu ontbonden kamers nietig te verklaren.

Op 1 December hield de Koning (met de Koningin) zijn intocht in Boekarest, alwaar spoedig eene deputatie uit de in Zevenbergen wonende Roemenen hem hun besluit tot aansluiting bij Roemenië kwam mededeelen. Soortgelijke wenschen werden ook uit de Boekowina gehoord.

Ten einde de nationale aspiraties beter te kunnen verwezelijken, is het geheele leger wederom gemobiliseerd en hebben twee koninklijke proclamaties veel geestdrift gewekt. De Roemeensche troepen zijn reeds zowel Zevenbergen als de Boekowina binnengerukt, waarbij vooral in

het laatste land de bewoners van andere nationaliteit, in casu voornamelijk Oekrajeniers, het weer moeten ontgelden. Daartegenover schijnen de Roemenen in de Banaat, waar nog alleen Servische troepen staan onderdrukt te worden onder protesten van Dr. Pop het hoofd der Roemeensche nationale weermacht in die streek.

In verband met het feit dat de Banaat de vruchtbaarste streek van geheel Oud-Hongarije is, zal in de eerst volgende weken blijken, of de invloed der Entente groot genoeg zal zijn, om ernstige botsingen met de Serven te voorkomen.

Daar het Roemeensche leger onder Fransch opperbevel staat, schijnt men in Roemenië optimistisch gestemd te zijn.

GRIEKENLAND. De Grieksche regeering heeft de opheffing van militaire maatregelen in Noord Epirus afgekondigd en tevens de verzekering gegeven, dat met Italië besprekingen worden gevoerd in een oprechte vriendschap en wederzijdsch vertrouwen.

TURKIJE. Evenals Hongarije is Turkije een van die deelen van den vroegeren Centralen Bond, waar niets meer wordt gewonnen, doch daarentegen veel verloren. Financieel staat het land aan den rand van het staatsbankroet en ook staatkundig is de toekomst hachelijk.

In tegenstelling met Hongarije echter is hier geen nieuwe Centrale regeering opgetreden: de nieuwe Sultan *Mehmed VI* bleef en van hem gingen de meeste maatregelen uit om te redden wat nog te redden viel. Hiertoe werd eerst, alvorens om een wapenstilstand te vragen, door hem gebroken met de Jong-Turken. *Talaat Pascha*, de jong-turksche groot vizier, begaf zich naar Duitschland, aan welk land nu om uitlevering gevraagd is, terwijl de minister van Oorlog *Enver Pascha* zich vermoedelijk in den Kaukasus schuil houdt. Deze algeheele breuk met het Comité van Eenheid en Vooruitgang, hetwelk sinds 1908 het bewind vrijwel in handen had, heeft echter niet plaats gehad, alvorens de Sultan, door middel van een gemengd ministerie onder *Izzet Pascha*, waarin naast 6 oud liberalen nog 6 gematigde Jong-Turken, zitting hadden, nog een soort compromis heeft trachten te bewerkstelligen. Bouwende op dit ministerie sloot de Sultan den wapenstilstand. Maar het optreden der Jong-Turken prikkelde de Ententevertegenwoordigers, die na het sluiten van den wapenstilstand Turkije waren binnengekomen. Toen omstreeks 9 November bekend werd, dat de geallieerde vlootafdeeling voor Constantinopel zou verschijnen, werd met grooten spoed een nieuw entente-gezind kabinet onder den 75 jarigen *Tewik Pascha*, vroeger minister van Buitenlandsche Zaken, gevormd, waarin geen enkel Comité-man meer zitting heeft.

Armenië heeft zich reeds zoo goed als afgescheiden; in Palestina treedt onder Engelsch toezicht een Joodsch bewind op, hetwelk reeds met eigen ambtenaren belasting heft, de Hebreeuwsche taal heeft ingevoerd en de rechtspraak en het politiewezen in handen heeft; en in

Syrië schijnt een opstand tegen het Turksch bestuur uitgebroken te zijn, terwijl de invloed der Franschen en Engelschen er steeds grooter wordt. Het laatste restje van de Turksche macht is ook uit de Arabische Roode-Zee landen verdwenen door de overgave der overgebleven Turksche troepen onder Saïd-Pascha op 11 December aan den Commandant der Engelsche troepen in Aden. Bovendien heeft de geheele Turksche vloot, waaronder ook de vroegere Goeben, zich moeten overgeven en werd alles in den Gouden Hoorn geïnterneerd en onder toezicht der Ententemogendheden gesteld. De Duitsche troepen, die nog in Turkijë waren, zijn half December te Constantinopel aangekomen, vanwaar zij ten spoedigste over de Oekrajina naar Duitschland worden afgevoerd.

ARMENIË. Armenië wordt hier voor de eerste maal als zelfstandig land opgenomen, omdat het Armeensche Persbureau te Genève medegedeeld heeft, dat Frankrijk officieel het land als oorlogvoerende mogendheid erkend heeft en dat vertegenwoordigers van dit land op de vredesconferentie zullen worden toegelaten.

Intusschen hebben de Turksche troepen Armenië nog niet geheel verlaten, en werden nog berichten over moorden op Armeniërs vernomen.

VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA. Op 2 December heeft Wilson in het Congres wederom eene zijner groote redevoeringen gehouden. Na een overzicht gegeven te hebben van de prestaties van zijn land in den wereldoorlog, behandelde Wilson de demobilisatie en de werkverschaffing door middel van het in cultuur brengen van onvruchtbare gronden, de overgangsmiddelen, die genomen zullen worden teneinde de industrie wederom geleidelijk vrij te maken van het staatstoezicht en waarschuwde hij tegen de veronderstelling, dat de staatsuitgaven plotseling zouden dalen. Het spoorwegvraagstuk liet de president geheel aan het congres over. Vervolgens kwam hij op voor de gelijkstelling van man en vrouw als noodzakelijk gevolg van het groote aandeel, dat de vrouw gedurende den oorlog in het publieke leven heeft genomen.

Het vraagstuk der vredesvoorwaarden kwam daarna aan de orde. Zijn geheele streven drukte hij uit in de zinsnede: „Wij streven naar internationale rechtvaardigheid, niet alleen naar onze eigen beveiliging”. Om dit ideaal te verwezenlijken deelde hij mede, dat hij had besloten naar Europa te gaan om met de leidende staatslieden aldaar te confereren en zich bovendien volledig op het vredescongres te laten gelden; hij zelf zou er echter geen deel aan nemen. Hoewel hij voorkeur voor het verzwakte België en Noord-Frankrijk aanpreef, bleek uit zijne woorden, dat zijn wil om zijne reeds geformuleerde wenschen door te zetten onverzwakt is. Het merkwaardigste zijner geheele rede, was wel de ijver waarmede hij het reeds eerder opgestelde vlootplan aanbeval. Dit bouwprogramma, waarover de lezingen nog verschillen,

voorziet in den aanbouw van een belangrijk aantal slagschepen, slagkruisers en klein materiaal. Volgens den Schout bij nacht Badger, voorzitter van de uitvoerende commissie van den algemeenen marine-raad, zal, wanneer men voortbouwt, de Amerikaansche vloot in 1925 even sterk zijn als de Britsche. Deze plannen hebben begrijpelijkerwijze in Engeland groot opzien gebaard, temeer waar de Amerikanen tevens een druk schijnen uit te oefenen op de Engelsche regeering om de gages der Engelsche zeelieden te doen verhoogen tot het peil van hunne Amerikaansche collegas, teneinde eene Amerikaansche concurrentie op de vrachtenmarkt mogelijk te maken. Intusschen wordt de aanbouw van koopvaardijsschepen krachtig voortgezet. Roosevelt heeft het noodig geoordeeld als zijne meening te kennen te geven, dat de Vereenigde Staten niet zoo'n groote vloot als Engeland noodig hebben. Trouwens de geheele republikeinsche partij, die bij de laatste verkiezingen bovendien nog de meerderheid behaalde, is het niet geheel eens met Wilson's beleid. De conservatieve elementen vreezen, dat het eigen staatsbelang te veel uit het oog wordt verloren en bovendien is men algemeen bezorgd, dat bij invoering van Wilson's denkbeelden de protectie zal moeten plaats maken voor eene vrijhandels politiek.

Toch is die oppositie niet meer geheel eensgezind. Taft heeft zich n.l. voor een volkerenbond verklaard en de poging om Wilson in Europa door eene commissie van afgevaardigden uit het congres te doen controleren is mislukt.

Intusschen heeft Wilson zijne beginselen in practische toepassing kunnen brengen door zijne bemiddeling aan te bieden bij een geschil gerezen tusschen Chili en Peru, hetgeen aanvaard werd. Een Amerikaansch-Mexicaansch incident te Tampico, waarbij eenige dooden vielen, werd langs diplomatieken weg opgelost. Senator Johnson wenscht nu eveneens opheldering over de Amerikaansche politiek in Rusland en in de commissie voor buitenlandsche zaken van het huis van afgevaardigden heeft Gallaghers eene motie ingediend voor het zelfbeschikkingsrecht der Ieren.

De minister van oorlog heeft het plan in overweging genomen om de Amerikaansche strijdmacht in Europa tot pl.m. 30 divisies te verminderen. De demobilisatie van 842.000 man in Amerika en 140.000 man in Europa is begonnen. Het eerste contingent is op 1 December in het vaderland terug gekomen. Tevens is bekend gemaakt dat de Amerikaansche verliezen gedurende den geheelen oorlog bedroegen; 53.169 dooden, 179.625 gewonden, 3323 gevangenen. Er werden 44.000 Duitschers gevangen genomen en 1400 kanonnen veroverd. Generaal March heeft de oproeping van nieuwe lichten bepleit om de ouderen te kunnen aflossen.

Op 23 November verzocht de secretaris der schatkist Mc Adoo ontslag wegens zijne geringe bezoldiging. Om die zelfde reden toonde Baruch, de voorzitter van het departement van oorlogsnijverheid

weinig neiging om dit nieuwe ambt te aanvaarden, zoodat tenslotte Carter Glass zal worden benoemd.

Het totale bedrag aan de bondgenooten geleend geld bedraagt thans 8.223.540.702 \$.

De president, vergezeld van zijne echtgenote, verliet inmiddels op 4 December den vaderlandschen bodem om op het Amerikaansche transportschip George Washington de oude wereld te gaan bezoeken en te helpen hervormen.

ZUID-AMERIKA. Een geschil tusschen Chili en Peru over het bezit van eenige randgebieden is zoo hoog geloopt, dat een oorlog tusschen deze beide staten bijna onvermijdelijk scheen. Groote betoogingen hadden in geheel Chili plaats en opgewonden menigten plunderden Fransche en Engelsche magazijnen. De slechte economische verhoudingen verergerden den toestand.

In Peru moest de regeering echter toegeven niet tegen het naar Duitsch model georganiseerde Chileensche leger op te kunnen.

Daar beide partijen echter onder druk van de Vereenigde Staten en Argentinië de bemiddeling van Wilson hebben aanvaard, kan het geschil als geëindigd beschouwd worden.

CHINA. Terwijl de vredesonderhandelaar Loet-Sjeng-Tiang naar Parijs vertrokken is, worden pogingen gedaan om den binnenschen vrede eveneens te herstellen. Daartoe wordt eene conferentie in Nanking gehouden. Noord en Zuid zijn tot eene verzoening bereid, doch Zuid wenscht in de eerste plaats de militaire partij in Peking allen invloed te ontnemen. Op 2 December drongen de gezanten der geassocieerden op eene verzoening aan, waarop door verschillende autoriteiten in China medewerking is toegezegd. Dat de Zuidelijke regeering uit Kanton de president Hsu-Shih-Chang erkent, schijnt een goed teken te zijn voor de verdere ontwikkeling van den toestand.

Op de vredesconferentie zal China vermoedelijk Tsingtao eischen, voorts de afschaffing der consulaire rechtspraak en de openstelling van Tibet en Mongolië; eischen, die niet geheel zullen overeenstemmen met de Japansche wenschen.

JAPAN. Terwijl Japan volgens Fransche berichten wederom 5 nieuwe lichten opgeroepen heeft voor zijne actie in Siberië, stelde het de eischen op voor de vredesconferentie.

Uit Japan komen geruststellende verzekeringen, maar diplomatieke taal kan niet verbergen, dat Japan waarschijnlijk vrijwel alle vroegere Duitsche bezittingen in de Stille-Zuid-Zee (vermoedelijk behalve Samoa en N. O. Guinea en de Bismarck Archipel) voor zich opeischt. Ook schijnt Japan te zullen aandringen op het vestigingsrecht van zijne onderdanen in Californië en Australië, hetgeen nog groote moeilijkheden kan opleveren. Op 10 December is de vredesdelegatie naar Europa vertrokken.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: De Duitsche generale staf als voorbeeld voor de geallieerden. De Duitsche resultaten in den luchtoorlog. Het ontstaan der tanks, Int. Rev., Nov.

België: Kongo-spoorweg, M. Woch., No. 51.

Engeland: Handgranaten. Vliegtuigen, M. Woch., No. 66.

Frankrijk: De oorlogsprestaties van Tunis. Vliegtuigbom, M. Woch., No. 51. De oproeping van de lichte 1920, Int. Rev., Nov. Zelflaadgeweer, M. Woch., No. 65.

Oostenrijk-Hongarije: Luchtvaarttroepen, M. Woch., No. 54. Materieel voor kabelballons, M. Woch., No. 57. Volksweer, M. Woch., No. 66.

Rusland: Het leger, M. Woch., No. 54.

Zwitserland: Grensverdediging, M. Woch., No. 57.

Boekaankondiging.

L'armée belge en campagne. Aperçu général des principales mesures prises pour améliorer le bien-être matériel et moral du soldat belge. *Le Havre* (Seine-Inférieure) 1918, BUREAU DOCUMENTAIRE BELGE.

Bovenstaande brochure geeft een goed overzicht van de, door de Belgische Regeering, genomen maatregelen, strekkende tot verhooging van het materieele en geestelijke leven van den Belgischen soldaat.

Om een denkbeeld te geven van de wijze waarop de brochure is samengesteld, zal in het Februari-nummer van „de Milit. Spectator” een gedeelte van het hoofdstuk, betrekking hebbende op „Kleeding en uitrusting”, worden opgenomen.

Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan Geschiedenis van het Nederlandsche Roode Kruis (1867 — 19 Juli — 1917). Schets van de geschiedenis en beteekenis van het Roode Kruis, zijn optreden in Nederland en in het bijzonder zijn werkzaamheid tijdens de mobilisatie, door N. CH. G. J. VAN DER MANDERE, met een voorwoord van den Gen.-Maj. b. d. A. A. J. QUANJER. *Amsterdam*, ALGEMEENE UITGEVERSMAATSCHAPPIJ.

Met de samenstelling van dit met foto's geïllustreerde boek, heeft de Schr. knap werk geleverd. In een betrekkelijk klein bestek heeft hij een beredeneerd overzicht gegeven van de lotgevallen van ons R. K. over de eerste halve eeuw van het bestaan der Vereeniging en heeft hij dit gedaan op zoodanige wijze, dat van het begin tot het einde de belangstelling in dit onderwerp gaande wordt gehouden. De beschikbare ruimte laat niet toe hier nader op den inhoud in te gaan, alleen moge gezegd zijn, dat de stof verdeeld wordt over de volgende onderwerpen: Voorwoord van Gen.-Maj. Q u a n j e r; De oorsprong van het R. K. De Conventiën van Genève van 1864 en 1906 en hare toepassing op den Zeeoorlog. Het R. K. in de verschillende landen. Het R. K. in Nederland (1867—1917). Mil. Geneesk. Dienst en het R. K. Het R. K. in den aanvang der Mobilisatie, Augs.—Octbr. 1914. Het R. K. tijdens den verderen duur der Mobilisatie en bij den Watersnood in 1916.

R.

Het vervoer van zieken en gewonden, door Jhr. Dr. M. A. GEVERS LEUVEN. 2de druk van „De transportcolonnes van het Nederlandsche Roode Kruis te velde”. *Gouda*, 1918, G. B. VAN GOOR ZONEN.

Behalve enkele kleine wijzigingen en aanvullingen, is de 2de druk van dit nuttige en, voor het door den titel aangegeven doel, zeer bruikbare boekje, gelijk aan den eersten. Eerst in eene volgende uitgave zullen de ervaringen in den grooten oorlog opgedaan, worden opgenomen.

R.

Eerste Hulp bij Ongelukken, Dr. FRIEDRICH VON ESMARCK, bewerkt door A. ARN. J. QUANJER, oud-Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht. 12e verbeterde en vermeerderde druk. *Gouda*, 1918, G. B. VAN GOOR ZONEN.

Generaal Qu a n j e r beleeft wèl genoeg, en terecht, van de moeite, welke hij zich indertijd gaf om E s m a r c k 's E. h. b. O. in een Nederl. gewaad te steken en later om de elkaar snel opvolgende herdrukken op de hoogte van den tijd te doen blijven. In dezen 12^{den} druk — hoe weinig Ned. uitgaven hadden een dergelijk debiet! — van het bekende boekje zijn slechts enkele verbeteringen en aanvullingen kunnen worden aangebracht; de voorgaande uitgave dateert trouwens pas van 1916. Gaarne vereenigen we ons met den wensch van den Schr. dat het werkje in veler handen moge komen.

R.

No. 4. Kleine Boekerij. De zorg voor de gezondheid in het leger (met een naschrift over de Spaansche griep) door I. H. J. Vos, Arts te Amsterdam. Reserve-Officier van Gezondheid. *Zalt-Bommel*, 1918, N u t s u i t g e v e r i j.

De kennismaking met dit boekje moet ten zeerste worden aanbevolen; in de eerste plaats natuurlijk aan allen die belang stellen in ons leger. De Schrijver, res.-off. v. gez. en mil. hygienist tijdens de mobilisatie heeft gezorgd voor eene deskundige en toch beknopte behandeling der stof. Aan het slot van zijn betoog komt de Schr. tot de volgende wenschen: strenger toezicht, allerwege, op de hygienische verhoudingen in den troep; meerdere samenwerking tusschen officieren van gezondheid en troepenofficieren, mede door in te stellen gezondheidscommissies in de garnizoenen en bij de onderdeelen van het veldleger; meerdere zorg bij de keuze van de kleeding, het schoeisel en de uitrusting van den soldaat; strengere individualiseering; verandering van de kraag van een staande in een liggende; een voorschrift

om 's zomers, vooral op marsch, de bovenste knopen van de uniform los te maken; verbod van het gebruik van alcohol; verwijdering van sterke dranken uit de cantines; het houden van voordrachten en lezingen allerwege, ter verheldering van het hygienische inzicht en ter verkrijging van de medewerking van den soldaat; wijzen op de noodzakelijkheid van uiterste zindelijkheid en op het gevaar van besmettelijke ziekten, speciaal van geslachtsziekten; krachtdadiger bestrijding der tuberculoze onder de militairen met als uitgangspunt het sociaal-hygienisch belang, dat onze samenleving daarbij heeft; waar noodig verbetering der kazernes; scheiding van woon- en slaapegelegenheden; kleinere kamers.

R.

Zes maanden in Albanië, door J. FABIUS. *Haarlem*, 1918. TJEENK WILLINK.

Een recht gezellig, overvloedig verlucht verhaal, van wat de Schr. zelf beleefde gedurende zijn verblijf in Albanië, waarbij het intusschen voor de hand ligt, dat van zelf ook herhaaldelijk gesproken wordt over de andere Ned. Officieren, den M'bret en verdere hoogwaardigheidsbekleeders in de hof-, diplomatieke-, militaire- en andere kringen in den nieuwen Staat en waarbij eene gepaste kritiek er veel toe bijdraagt om de belangstelling van den lezer in het onderwerp gaande te houden. Tengevolge van den grooten oorlog hoort men Albanië bijna niet meer noemen en bestaat zodoende het gevaar, dat allengs niet meer gedacht wordt aan het belangrijke aandeel, dat Ned. Officieren hadden in het maken van de geschiedenis van het thans al weer nagenoeg vergeten nieuwe rijk. Het is een groote verdienste van Schr. op zoo gelukkige wijze eene blijvende herinnering te hebben geschapen, betreffende de banden, welke eens tusschen Nederland en Albanië bestonden.

R.

EMILE BANNING. *Considérations politiques sur la Défense de la Meuse* (mémoire rédigé en 1881—1886) réédité avec un avant-propos et une introduction sur la vie et les idées politiques d'Emile Banning et sur sa conception de l'indépendance de la Belgique par Historicus. *Bruxelles*, 1918. G. VAN OEST EN CIE.

Dit werkje is uit den aard der zaak in den tijd, dien wij beleven, van bijzonder belang voor allen — speciaal de Belgen — die zich o. m. een idee willen vormen omtrent de positie van België in Europa, zooals die vóór den oorlog bestond; een onderwerp, waarover, zooals bekend is, de meeningen niet eenstemmig waren. Voor het leveren van een kort résumé is de interessante inhoud niet geschikt.

R.

Un fragment de l'Épopée sénégalaise, les Tirailleurs noirs sur l'Yser, LEON BOCQUET et ERNEST HOSTES, *Bruxelles et Paris*, 1918, G. VAN OEST ET CIE.

Eene hoogst waardeerende beschrijving — van meer dan gewone literaire waarde — van het leven, werken en lijden van den Afrikaanschen soldaat, die van den zonne-oever van de Senegal werd overgebracht naar de van motregens doordrenkte boorden van den Yser om daar van 7 Oct.—10 Nov. 1914 de eer van het Fransche leger mede te helpen hoog houden. Hulde wordt gebracht aan de blinde gehoorzaamheid dezer krijgers, aan hunne buitengewone dapperheid en aan het bewonderenswaardige geduld, waarmede zij de ongemakken van de door hen dubbel ongere omgeving verdroegen.

R.

De organisatie van de geestelijke verzorging van onze krijgsmacht. Inleiding gehouden te 's Gravenhage 23 Oct. 1917, ter algemeene vergadering der Nationale Christen-Officieren-Vereeniging, door TH. G. DONNER, 1e Luit. L. W. I. 's Gravenhage, 1918. Uitgave van de Nat. Christen-Officieren-Vereeniging.

S. behandelt de vraagstukken: wat onder geestelijke verzorging der militairen moet worden verstaan; op wie te dien aanzien verplichtingen rusten en van welken aard die verplichtingen zijn; en op welke wijze die verplichtingen kunnen worden vervuld. De lezing der brochure wordt ten zeerste aanbevolen, vooral aan hen op wiens weg het ligt te dien opzichte voorschriften te geven of voorstellen te doen.

R.

Les cahiers Belges. No. 7. Jules Renkin et la conquête Africaine par Miles. No. 8—9. La volonté nationale Belge en 1830 par Fernand van Langenhove. *Bruxelles et Paris*, 1917. G. VAN OEST EN CIE.

No. 7. bevat eene korte uiteenzetting van de Belg. koloniale politiek en de daaruit gevolgde militaire verrichtingen tijdens de eerste jaren van den oorlog, met geestdriftige woorden van lof voor de bewerkers van de verkregen uitkomsten in het bijzonder voor den Minister van Kolonien Renkin en den Commandant der Koloniale troepen Generaal Tombeur.

No. 8—9. geeft de gedocumenteerde geschiedenis van den Belg. opstand begonnen 25 Aug. 1830 en van de daarop gevolgde gebeurtenissen — uit den aard der zaak door een Belgischen bril bekeken — tot aan het officieele einde, 19 April 1839. De schr. is ontevreden met de toen tusschen Nederland en België vastgestelde grenzen waarbij geen

rekening zoude gehouden zijn met het recht der volkeren over hunne eigen bescherming te beschikken. Van dit standpunt bekeken, heeft het werkje het voordeel van actualiteit: de Limburgers en Zeeuwsch-Vlammingen hebben intusschen hunne nationaliteits-wensen uit zich zelf zeer duidelijk kenbaar gemaakt.

R.

Kilakadmon, Tweewekelijksch blad voor de Cadetten der Koninklijke Militaire Academie en Cadettenschool onder Redactie van H. W. DE RIDDER, B. HASSELMAN EN W. LAARHUIS.

Met de uitgave van dit blad beoogt de Redactie een drieledig doel: 1°. den Korpsgeest versterken, 2°. de algemeene ontwikkeling der cadetten bevorderen en 3°. een band leggen tusschen de verschillende inrichtingen van militair onderwijs. Wij hopen dat het sympathieke streven der Redactie door veel medewerking, ook van de zijde der officieren, mag worden beloond. De uitvoering van het blad is behoorlijk verzorgd; de teekening op het titelblad geeft echter — en laten we zeggen gelukkig — niet het beeld van den *Nederlandschen* cadet.